

A gyermekközpontú büntető igazságszolgáltatás,
különös tekintettel a fiatalkorúak pártfogó felügyeletére, és a pártfogó felügyelői véleményre.

Szerző: Dr. Sebők Tamás

Budapest, 2024.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	4
1. Nemzetközi szabályok	6
1.1. Az univerzális és regionális egyezmények rendszere	7
1.2. Az univerzális egyezmények	8
1.2.1. Az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának 2020. évi záróészrevételei	12
1.2.2. A T/8217. számú törvényjavaslat	16
1.3. A regionális egyezmények	18
1.4. A fejezet összegzése	23
2. A pártfogó felügyelet a magyar jogtörténetben	25
3. A pártfogó felügyelet a hatályos jogszabályokban	27
3.1. A Büntető törvénykönyv rendelkezései	27
3.2. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat, a pártfogó felügyelő és a pártfogó felügyelői vélemény	31
3.3. A pártfogó felügyelői státusz	32
3.4. A pártfogó felügyelői vélemény	34
Összegzés	39
Felhasznált irodalom	40

Bevezetés

Tanulmányom témája a gyermekközpontú büntető igazságszolgáltatás, ezen belül is különös tekintettel a fiatalok pártfogó felügyeletére, valamint a pártfogó felügyelői véleményre.

Tanulmányom korábbi egyetemi diplomamunkám, a gyermekközpontú büntető igazságszolgáltatás témáját hivatott tovább fejleszteni, tovább vinni, specializálni. Habár ott a téma büntetőjogi vetületére fektettem a hangsúlyt, szóba került más is: a gyermeki jogok története, a gyermekek jogait szabályozó univerzális és regionális egyezmények, az alapvető jogok biztosának gyermekjogi projekt munkája, a Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás Munkacsoport, a gyermekmeghallgató szobák, valamint a fiatalok bírósága.

A témára való felkészülés alkalmával jött velem szembe a pártfogó felügyelet intézménye. A pártfogó felügyelettel kapcsolatban korábban, egyetemi tanulmányaim alatt, valamint jelenleg is az a véleményem, hogy nem fektetünk rá kellő hangsúlyt. Az egyetemi oktatás során a hallgatók megtanulják a pártfogó felügyeletre vonatkozó anyagi és eljárásjogi szabályokat, ezen túlmenően azonban a nem szereznek róla semmiféle információt.

A pártfogó felügyelet ugyanis több, mint az elrendelésének kötelező és mérlegelhető esetei. A pártfogó felügyelet és maga, a pártfogó felügyelő munkája sokkal több a pusztán törvényszövegnél, a jogalkotó által előírt kötelező rendelkezések halmazánál, több a magatartási szabályoknál, de több a szakirodalomnál, a tudományos kutatásoknál, és az esettanulmányoknál is.

A pártfogó felügyelő egy olyan személy az eljárásban, aki állandó, aki feladati jellegéből és tevékenysége érzékenységből adódóan egy stabil pont az eljárás alá vont személy életében. Egy büntetőeljárás során ugyanis az ügyész és a védő személye bármikor változhat, a bíró az eljárás különböző fokain mindig ugyanaz, ugyanakkor a pártfogó felügyelő az a személy, aki akkor is változatlan marad, amikor az eljárás többi résztvevője lecserélődött.

A pártfogó felügyelet mindig egy adott személyhez kötődik, mindig egy egyén az alapja. Egy egyén, egy sors, egy történet. Egy egyén múltja, jelenje és jövője. Ahány személy, annyi féle eljárás, annyi féle pártfogó felügyelői tevékenység. Nincs két egyforma sors, így nincs két egyforma ügy sem. A pártfogó felügyeletnek így mindig az adott személyhez kell igazodnia, ami ebből adódóan különleges szaktudást igényel. Ez az állítás pedig hatványozottan igaz abban az esetben, amikor a büntetőeljárás alanya egy fiatal.

Manapság sajnálatos módon egyre több fiatal válik bűnelkövetővé. A fiatalok, mint a társadalom legsérülékenyebb tagjai a nemzet fennmaradását szolgálják és egy ország

jövőjének minőségét határozzák meg. Onnantól, hogy egy fiatalkorú bekerül a büntető igazságszolgáltatás rendszerébe, e rendszer feladata az, hogy a vele szemben – esetlegesen - kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés által a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön, és a társadalom hasznos tagjává váljon. Véleményem szerint azonban ez a célkitűzés mit sem ér anélkül, ha a fiatalkorú mellett nincs ott egy olyan személy, aki a kellő tudás és tapasztalat birtokában ellátja őt életvezetési tanácsokkal, rendszeres kapcsolatot ápol vele, és elősegíti a megfelelő értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését. Ez a személy a pártfogó felügyelő.

Tanulmányom célja a pártfogó felügyelet, valamint a pártfogó felügyelői vélemény részletes, az egyetemi tanulmányokon túlmutató ismertetése, bemutatása. A témán belül különös figyelmet kívánok fordítani a fiatalkorúakkal kapcsolatos pártfogó felügyeletre. Habár azt gondolhatnánk, hogy a fiatalkorúakkal és felnőttkorúakkal kapcsolatos pártfogó felügyelet, illetve azok szabályai könnyen szétválaszthatók, a valóságban ez nem így van. A fiatalkorúak pártfogó felügyeletére vonatkozó szabályok alapját minden esetben a felnőttkorúakra vonatkozó szabályok adják, így azok szétválasztása szinte lehetetlen feladat. A felnőttkorúakra vonatkozó a pártfogó felügyelet általános szabályai adják a fiatalkorúakra vonatkozó speciális szabályok alapját. Törekedni fogok arra, hogy a téma feldolgozása kapcsán minden esetben a pártfogó felügyelet fiatalkorúakra vonatkozó speciális szabályai kerüljenek előtérbe, amelyhez ugyanakkor elengedhetetlen és elkerülhetetlen a felnőttkorúakra vonatkozó szabályok megismerése, ugyanis egyik a másik nélkül, az egyedi az általános nélkül nem értelmezhető.

Tanulmányomat a gyermekközpontú büntető igazságszolgáltatás alapjait megteremtő – nemzetközi – jogszabályi háttér rövid, lényegre törő ismertetésével kívánom kezdeni. Onnan rátérek a pártfogó felügyelet hatályos, anyagi jogi szabályaira, pártfogó felügyelet szervezésére, az abban dolgozó pártfogó felügyelőkre, végül pedig a pártfogó felügyelői véleményre. Ezen rendszer mentén kívánom a témát az általánostól az egyedi felé haladva bemutatni azzal a nem titkolt szándékkal, hogy jómagam is részletes bepillantást nyerjek a pártfogó felügyelet világába annál, mint amire egyetemi tanulmányaim során lehetőségem volt.

1. Nemzetközi szabályok

A pártfogó felügyelet, azon belül is a fiatalkorúak pártfogó felügyeletének alapjait a nemzetközi jog szabályai alapozzák meg, a különböző, gyermekek jogaival foglalkozó dokumentumokban. Ezek a jogszabályi rendelkezések azok, amelyek megalapozzák az igazságszolgáltatási rendszer azon részének szabályait, amelyek a társadalom legsérülékenyebb tagjai, a fiatalkorúak védelmét szolgálják akkor, amikor kapcsolatba kerülnek a büntető igazságszolgáltatással. „A fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó modern igazságszolgáltatási rendszerek nagy hangsúlyt helyeznek a társadalmi integráció támogatására, és a bűnismétlési kockázatként jelentkező problémák (...) célzott kezelésére.”¹

A következőkben felsorolt, és röviden ismertetett nemzetközi dokumentumok elsődleges ismérve, hogy azok kiindulópontja, hogy a fiatalkorúakat a büntetőeljárás során mind a törvényi szabályozást tekintve, mind ténylegesen el kell választani a felnőttkorúaktól, hiszen esetükben a büntetés maga, a szankció nem lehet elsősorban a társadalom védelme, hanem a fiatalkorú nevelése, illetve a speciális prevenció. Fiatalkorúval szemben szabadságvesztés büntetést csak a legvégső esetben, kizárólag a társadalomra kiemelkedően veszélyes, büntetendő cselekmények esetében van helye. „Ezért különösen a fiatalkorúakkal szemben alkalmazott szankciórendszert a szabadságvesztés kiváltására alkalmas alternatív büntetések és intézkedések túlsúlya jellemzi.”²

Az ismertetett nemzetközi dokumentumok közös pontja, hogy megfogalmazzák a büntető igazságszolgáltatásban a fiatalkorúak ügyeinek a rendes – azaz felnőttkorúakra vonatkozó – ügymenettől való elterelését. Ebben a kontextusban elterelés alatt olyan alternatív eszközöket értünk, amelyek túlmutatnak a hagyományos értelemben vett szankciókon. Ilyen, a rendes ügymenettől való elterelés alá soroljuk a pártfogó felügyeletet is, amelynek a szerepe abban áll, hogy a fiatalkorú elkövetőt a saját közegében meghagyva igyekszik nevelni, a pártfogó felügyelő személye által.

Az alábbiakban ezen nemzetközi dokumentumok rövid ismertetésével kívánom megalapozni azt, hogy honnan ered a gyermekközpontú büntető igazságszolgáltatás, valamint a fiatalkorúak pártfogó felügyelete.

¹ KÓTA Tünde: *A közérdekű munka büntetés és a közösségi foglalkoztató módszertani kézikönyve*. Budapest, Belügyminisztérium Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal, 2012. 6.

² Uo. 6.

1.1. Az univerzális és regionális egyezmények rendszere

Ahogy a legtöbb jog forrását, úgy természetesen a gyermekjogokét is, a nemzetközi jog forrásai, az egyezmények, irányelvek, iránymutatások, nyilatkozatok jelentik. Ezen szabályok azok, amelyek alapjául szolgálnak a magyar jogszabályok, és egyben a büntető igazságszolgáltatás gyermekközpontúvá tételéhez, azaz ahhoz, hogy a gyermekek mindenek felett álló érdeke érvényesülhessen. A gyermekek jogai egyaránt megjelennek univerzális szinten, például az ENSZ tevékenysége részeként, valamint regionális szinten, az Európai Unió jogalkotás keretében.

A gyermekjogokat a XX. század második felében kialakult harmadik generációs jogok kategóriájába soroljuk, amely a szakirodalomban az alapjogok rendszerének legelterjedtebb osztályozási módját jelenti. A harmadik generációs jogokra jellemző, hogy szabályozásuk leginkább nemzetközi szinten történik, kevésbé vagy egyáltalán nem nemzeti illetve állami szinten. A harmadik generációs jogokat csoportjogoknak is nevezzük, és ebbe a kategóriába tartoznak a gyermekjogok is. Ezek a jogok "az első és második generációs jogoknak egyes - különösen kiszolgáltatott helyzetben lévő - személyek speciális helyzetéhez igazodóan megfogalmazott katalógusai"³. A gyermekjogokat szabályozó dokumentumok kiindulópontja az, hogy a gyermekek korlátozott belátási képességgel rendelkeznek koruk miatt, és kiszolgáltatottabbak a felnőtteknél, így cselekedeteik következményeit nagy valószínűséggel nem látják előre úgy, mint egy felnőtt. Ezért van szükség különleges elbánásra velük kapcsolatban, amit a jogalkotó speciális, kizárólag a gyermekekre vonatkozó jogok illetve jogszabályi rendelkezések megalkotásával tesz lehetővé. Így "a gyermekekre vonatkozó speciális jogszabályi rendelkezések megalkotását a gyermekek életkori sajátosságai indokolják, amelyekre a jognak figyelemmel kell lennie".⁴

Tanulmányom következő részében ennek megfelelően az univerzális és regionális nemzetközi egyezmények ismertetésére kerül sor. Az egyezményeket álláspontom szerint kevésbé érdemes „rangsorolni”, azaz a legfontosabbal kezdeni vagy befejezni. Ehelyett én az időrendi felsorolást tartom követendőnek, ugyanis véleményem szerint így mutat igazán látványos képet a gyermekjogok szinte a semmiből való létrejötte.

³ SÁRI János – SOMODY Bernadette: *Alapjogok. Alkotmánytan II.* Budapest, Osiris Kiadó, 2008. 42.

⁴ Uo. 341.

1.2. Az univerzális egyezmények

Az univerzális nemzetközi egyezmények közül a legjelentősegteljesebb – gyermekjogokkal egyébként a szó szoros értelmében nem foglalkozó -, az ENSZ által 1948. december 10-én elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (a továbbiakban: EJENY). Ez a dokumentum általános jelleggel foglalja össze az ENSZ értékeit és céljait. Nagyon fontos, hogy a nyilatkozat egy ENSZ közgyűlési határozat, azon belül is ajánlás. A Nyilatkozat pedig nem kötelező erejű jogforrás nemzetközi jogi értelemben, ennek ellenére a nyilatkozatot ratifikáló államok elismerik kötelező erejét. Az EJENY azáltal vált kötelező erejűvé, hogy az államok szokásjogi úton alkalmazzák és jogként tekintenek rá, méghozzá azért, mert számos regionális egyezmény és nemzeti alkotmány vette át szövegét.

Az EJENY minden embert, emberi volta miatt megillető alapvető és elidegeníthetetlen jogokat tartalmaz, ezt hivatott kifejezni az „Egyetemes” jelző. A nyilatkozat messzemenőig általános jellegére, illetve arra a történelmi időre tekintettel, amiben az EJENY-t megalkották, a gyermekjogokról még nem esett szó, hiszen egy ilyen – nemzetközi - dokumentum nem tud mindent szabályozni. A fontossága abban rejlik – ahogy azt már korábban említettem -, hogy bizonyos ebben megfogalmazott, minden embert megillető jogokat a később megjelent gyermekjogi egyezmények is átvettek. És van valami, ami különösen fontos a téma szempontjából: „senkit sem lehet kínvallatásnak, avagy kegyetlen, embertelen vagy lealacsonyító büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni”⁵, valamint, hogy „az anyaság és a gyermekkor különleges segítséghez és támogatáshoz adnak jogot.”⁶

Itt érdemes megemlíteni, hogy volt egy nemzetközi dokumentum, ami már jóval az EJENY előtt kimondta, hogy a gyermekeknek különleges védelemhez van joga. Ez a dokumentum a Népszövetség Közgyűlése által 1924. szeptember 24-én elfogadott Genfi Nyilatkozat volt, amely a gyermekek jólétét biztosító alapvető jogokat tartalmazta. A dokumentum már akkor sem volt kötelező erővel rendelkező, azonban a Népszövetség 1946-os feloszlásával véglegesen érvényét veszítette, így ma már csak történelmi jelentősége van.

Tovább haladva az időben azt láthatjuk, hogy a gyermekjogok témakörében az EJENY elfogadása utáni szűk húsz évben nem történik semmiféle előrelépés, majd bekövetkezik egy kisebb változás. Ez pedig nem más, mint hogy az ENSZ Közgyűlése 1966. december 16-án elfogad két úgynevezett egyezségokmányt, amelyeket természetesen Magyarország is ratifikált. A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya és a Polgári és

⁵ *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata*, 5. cikk.

⁶ Uo. 25. cikk (2) bekezdés.

Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya már tartalmazott gyermekjogi rendelkezéseket. Az előrelépés kétségtelenül érzékelhető: az EJENY-hez képest az ezekben megfogalmazott rendelkezések már önmagukban is igen jelentősnek tekintendők, azonban véleményem szerint egyik sem több, mint egy jó kezdet, a későbbi szabályozás irányába.

„Különleges intézkedéseket kell tenni minden gyermek és fiatalkorú védelmére és segítésére, származásukra és egyéb körülményekre való tekintet nélkül”⁷: szól a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya. „A fiatalkorú személyek esetében az eljárásnak figyelemmel kell lennie az életkorukra és az átnevelésükhöz fűződő érdekekre”⁸: szól a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, amely látható, hogy már konkrétan a büntetőeljárásban részt vevő gyermekekre vonatkozóan tartalmaz egy alapvető, a mai jogrendszereket is átható rendelkezést.

Ám az igazi fordulópont az 1980-as évektől kezdődött, ekkor történt ugyanis, hogy az ENSZ egyre komolyabb figyelmet kezdett szentelni a fiatalkorú bűnözés visszaszorításának, illetve a fiatalkorúakra vonatkozó büntető igazságszolgáltatási szabályok kialakításának. Néhány évvel később elfogadták a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában alkalmazandó általános minimumkövetelményekről szóló 1985. november 29-én kelt 40/33-as ENSZ közgyűlési határozatot, ismertebb nevén a Pekingi Szabályok⁹ néven emlegetett határozatot, amelyek „összefoglalják az ENSZ minden addigi bűnmegelőzési törekvéseinek elveit”¹⁰. A Pekingi Szabályok a fiatalkorúakkal szemben folytatott igazságszolgáltatási tevékenység alapjait fekteti le. Az ENSZ célja az volt a Pekingi Szabályokkal, hogy ha egy bűncselekményt elkövető fiatalkorú esetében szükségesség válik az igazságszolgáltatási rendszer beavatkozása, akkor az ezáltal a fiatalkorúnak okozott testi és lelki sérelem a minimálisra csökkenjen. A Pekingi Szabályok a teljesség igénye nélkül a következő szabályokat tartalmazza fiatalkorúakkal szemben folytatott igazságszolgáltatási tevékenységgel kapcsolatban: a kiskorú társadalmi érdekeire és a társadalomba való visszailleszkedésére - azaz a kiskorú reintegrációjára - különös figyelmet kell fordítani a cselekménye körülményein és súlyosságán kívül az igazságszolgáltatási tevékenység során; a kiskorú szükségleteit mind a jogalkotónak, mind a jogalkalmazónak szem előtt kell tartani; a hagyományos értelemben vett szankció típusok mellett alternatív intézkedések széles skálája kell, hogy az igazságszolgáltatási rendszer, ezen

⁷ *Emberi jogok a nemzetközi jogban. Alapvető okmányok gyűjteménye.* Budapest, Emberi jogok Magyar Központja, 1994. 25.

⁸ Uo. 43.

⁹ Teljes nevén: Az „ENSZ minimumkövetelmény szabályai a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerére” – 40/33 United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice, 1985.

¹⁰ BOGÁR Péter, MARGITÁN Éva, VASKUTI András: *Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban.* Budapest, KJK-KERSZÖV és Üzleti Kiadó Kft., 2005. 35.

belül a jogalkalmazó rendelkezésére álljon; a fiatalok személyes szabadságának korlátozására csak alapos mérlegelés, a fent sorolt szempontok figyelembe vétele után legyen lehetőség, és a lehető legkevesebb időre; valamint, hogy a fiatalok sújtó büntetésnek inkább javító-nevelő, mintsem megtorló célja legyen. Nagyon fontos – tanulmányom témája szempontjából pedig különösen fontos - célkitűzése továbbá a Pekingi Szabályoknak, hogy a gyermek ellen folyó büntetőeljárásban az eljáró hatóságnak sokféle alternatív intézkedés közül legyen lehetősége választani annak érdekében, hogy rugalmasan és az adott helyzet körülményeihez igazodó döntést hozhasson, és hogy elkerülhető legyen a szabadságelvonnás. Ilyen alternatív intézkedésnek tekinthető a próbára bocsátás, a közhasznú munka, a kompenzáció és az okozott kár helyrehozása, a csoportos tanácsadason való részvételre kötelezés, vagy a nevelőszülőknél való elhelyezés.

A gyermekjogok fejlődésében kétségtelenül a legnagyobb mérföldkőnek tekintendő univerzális nemzetközi dokumentum, az ENSZ Közgyűlése által 1989. november 20-án New Yorkban elfogadott, a Gyermek jogairól szóló Egyezmény¹¹ (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény) jelenti. Kétséget kizáróan állítható, hogy a szóban forgó egyezmény megalkotása óta már „nem lehet kérdés, hogy a gyermekek az emberi jogok alanyai.”¹² A Gyermekjogi Egyezmény átfogóan és általános jelleggel foglalkozik a gyermekeket érintő alapvető jogokkal, értendő ez alatt az élethez való jog, a családban való nevelkedéshez való jog, a jog a szociális védelemhez, az oktatáshoz való jog, a véleménynyilvánításhoz való jog, a lelkiismeret- és vallásszabadság, és végül, de nem utolsósorban a gyermekek jogai az igazságszolgáltatás rendszerében. A Gyermekjogi Egyezmény „kiemelkedő jelentőségét az adja, hogy katalogizálja a gyermekeket megillető általános emberi jogokat, ezzel pedig hangsúlyozásra kerül önálló, bár a felnőttektől eltérő jogalanyiségük.”¹³ Vitán felül áll, hogy ez az egyezmény teljes joggal nevezhető az egyetlen univerzális gyermekjogi dokumentumnak, hiszen az Európai Unió területén minden állam, nemzetközi szinten pedig az ENSZ tagállamok is – az USA kivételével - ratifikálták.

A Gyermekjogi Egyezmény tehát a gyermekekre vonatkozó, őket gyermeki mivoltukból megillető jogokat tartalmaz, ugyanakkor tanulmányom témája szempontjából különösen fontos rendelkezéseket is tartalmaz. Ezek a rendelkezések kevésbé tekinthetők olyanoknak, ami konkrét anyagi vagy eljárásjogi rendelkezések alapjául szolgálhatnának. Sokkal inkább azt mondhatjuk,

¹¹ Kihirdetve az 1991. évi LXIV. törvény által.

¹² GYURKÓ Szilvia: Gyermekközponitú büntető igazságszolgáltatás Magyarországon. *Belügyi Szemle*, 2013/9., 27.

¹³ BOGÁR Péter, MARGITÁN Éva, VASKUTI András: *Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban*. Budapest, KJK-KERSZÖV és Üzleti Kiadó Kft., 2005. 36.

hogy egy rendszerszemléletet tökrűz, vagy ha úgy tetszik, egy nevelő - személyiség formáló törekvést mutat. Kimondja ugyanis a Gyermekjogi Egyezmény, hogy egy gyermek legyen akár gyanúsított, vádlott vagy elítélt, minden esetben joga van olyan bánásmódhoz, amely elősegíti még kibontakozatlan személyisége fejlődését, mások emberi és alapvető szabadságjogainak tiszteletben tartását, figyelembe veszi életkorát, valamint a társadalomba való beilleszkedése elősegítésének igényét.¹⁴ Ezeket a célokat a Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) és a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) is konkrétan megfogalmazza: „a fiatalkorúval szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön, és a társadalom hasznos tagjává váljon, erre tekintettel az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor a fiatalkorú nevelését és védelmét kell szem előtt tartani”¹⁵, valamint, „a fiatalkorú elleni büntetőeljárást úgy kell lefolytatni, hogy az a fiatalkorú nevelésének, illetve testi, értelmi, erkölcsi és érzelmi fejlődésének az előmozdításával biztosítsa a fiatalkorú társadalmi beilleszkedését, és azt, hogy a fiatalkorú ne kövessen el újabb bűncselekményt.”¹⁶

A Gyermekjogi Egyezmény egy igen jelentőségteljes rendelkezése az, hogy általa megalakult az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága¹⁷, melynek célja a Gyermekjogi Egyezményben vállalt kötelezettségek teljesítésének rendszeres vizsgálata és figyelemmel kísérése. A Gyermekjogi Bizottság feladata az, hogy rendszeresen felülvizsgálja és értékeli az egyezményben részes államok által az abban szereplő jogok érvényesítése érdekében tett intézkedéseit, valamint az ezek gyakorlásában elért előrehaladást dokumentáló jelentéseket, és ezt követően záró megjegyzéseket készítsen róluk. A jelentésnek rá kell mutatnia az adott államban fennálló, a kötelezettségek teljesítését akadályozó tényezőkre, illetve pontos képet kell adnia az egyezmény végrehajtásáról.¹⁸ A Gyermekjogi Bizottság legutóbb 2020-ban, azt megelőzően pedig 2014-ben értékelte Magyarország Gyermekjogi Egyezményben vállalt kötelezettségének teljesítését.

A Gyermekjogi Egyezmény után nem sokkal fogadták el, szintén az ENSZ berkein belül, a Havannai Szabályoknak¹⁹ nevezett határozatot. E határozat megemlézése a téma szempontjából úgy gondolom fontos, ugyanakkor sem a Pekingi Szabályokhoz, sem a Gyermekjogi Egyezményhez képest nem hozott túl sok újdonságot. A leginkább említésre

¹⁴ Gyermekjogi Egyezmény, 40. cikk.

¹⁵ A Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 106. § (1) bekezdés.

¹⁶ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 677. §

¹⁷ Committee on the Rights of the Child (röviden: CRC)

¹⁸ Gyermekjogi Egyezmény 43.cikk 1. pont és 44. cikk 1.-2. pont.

¹⁹ Teljes nevén: „Az ENSZ szabályai a szabadságuktól megfosztott fiatalkorúak védelméről” - 45/113. United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty, 1990.

méltó az, hogy a fiatakorúakat csak a Pekingi Szabályoknak megfelelően lehet megfosztani a szabadságuktól, valamint, hogy a szabadságvesztés csak végső eszközként, és a lehető legrövidebb időtartamra lehetséges, noha ezt már a Gyermekjogi Egyezmény is kimondta egy évvel korábban.²⁰

Egy érdekesség azonban elmondható a Pekingi Szabályokkal és a Havannai Szabályokkal kapcsolatban. Amikor ezek a határozatok az ENSZ keretein belül megszülettek, a gyermekjogok már kétségtelenül léteztek. Habár ezek gyakorlatilag csak és kizárólag a gyermekek igazságszolgáltatásban érvényesítendő jogairól szólnak, vagyis arról, hogy „hogyan érvényesíthető az igazságszolgáltatási rendszerben a gyermekjogi megközelítés, a gyermekek szükséglete szerinti jogalkalmazás.”²¹ Ennek ellenére nem használják sem a gyermekbarát, sem a gyermekközpontú igazságszolgáltatás fogalmát. Ez csak jóval később, Európai Unió szinten jelent meg.

Látható, hogy habár az eddig felsorolt nemzetközi dokumentumok közül nem a Gyermekjogi Egyezményt fogadták el időben a legkésőbb, mégis ez tekinthető a gyermekjogok nemzetközi védelmét garantáló alapvető jogforrásnak. A Pekingi illetve a Havannai Szabályok pedig ennek a kapcsolódó dokumentumainak kezelendők. A felsorolt univerzális nemzetközi jogforrások mind hozzájárultak ahhoz, hogy regionális szinten is foglalkozni kezdjenek a gyermekjogok, ezen belül a gyermekek büntető igazságszolgáltatásban érvényesülő jogainak mind szélesebb körű védelmével.

1.2.1. Az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának 2020. évi záróészrevételei

Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága a Gyermekjogi Egyezmény rendelkezéseinek megfelelően 2020. január 22. és 23. napján tartott ülésén megvizsgálta Magyarország hatodik időszakos jelentését, és megtette záróészrevételeit. A záróészrevételekkel kapcsolatban hangsúlyozandó tény, hogy azok nem csak büntetőjogi kérdésekkel foglalkoznak, hanem komplexen, az állam gyermekjogokra vonatkozó intézkedések összességét vizsgálja. A 2020-as záróészrevétel kapcsán – különösen az abban megfogalmazott kritikák kapcsán – diplomamunkámban főként a büntetőjogi vonatkozásokat igyekszem kihangsúlyozni.

A Gyermekjogi Bizottság elismerését fejezte ki azért, hogy Magyarország ratifikálta a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről szóló egyezményt, azaz a Lanzarote-egyezményt. Méltatta, hogy az Alapvető Jogok Biztosának

²⁰ Gyermekjogi Egyezmény 37. cikk b) pont.

²¹ GYURKÓ Szilvia: Gyermekközpontú igazságszolgáltatás. *Kontroll és Jogkövetés*, 2012., 220.

Hivatala megfelel a Párizsi Elvekben foglaltaknak; hogy a gyermekszegénység általánosságban véve csökkent a 2014-es záróeszrevétel óta; valamint a Gyermekjogi Egyezmény végrehajtása érdekében megtett jogalkotási, intézményi és szakpolitikai intézkedéseket, kiváltképpen a Digitális Gyermekvédelmi Stratégiára és a Barnahus program létrehozását. A Gyermekjogi Bizottság továbbá meglelégedéssel beszélt a Büntetőeljárásról szóló törvény 2018. július 1-i hatálybalépéséről, amely szerinte a gyermekek jogainak fokozott védelmét biztosítja.

A Gyermekjogi Bizottság az elismerés és a méltatás mellett természetesen különböző kritikákat is megfogalmazott Magyarországgal szemben. Volt, ahol azonnali intézkedésre hívta fel a jogalkotót, és volt, ahol egyszerűen az anomáliák megszüntetésére tett javaslatot.

A Gyermekjogi Bizottság felhívta Magyarország figyelmét arra, hogy a következő területekkel kapcsolatban azonnali intézkedések megtétele szükséges: erőszak, beleértve a szexuális erőszakot, a bántalmazást és az elhanyagolást, a családi környezettől megfosztott gyermekek, fogyatékossggal élő gyermekek, serdülőkori egészség, oktatás valamint menedékkérő, menekült- és migráns gyermekek.

A Gyermekjogi Bizottság azt javasolta, hogy Magyarország alakítson ki és fogadjon el a gyermekeket a Gyermekjogi Egyezmény szerint megillető jogok összességét átfogó nemzeti stratégiát, és biztosítson a megfelelő végrehajtáshoz elegendő emberi, szakmai és pénzügyi forrásokat. 2020. óta Magyarországon ilyen stratégia nem került elfogadásra.

Gondoskodni kell arról, hogy a gyermek jogairól szóló törvények kidolgozása, elfogadása és felülvizsgálata során elsődlegesen a gyermek legfontosabb érdekeit vegye figyelembe a jogalkotó, ideértve a menekültügyi és migrációs törvényeket, politikákat és eljárásokat, továbbá e jogokat megfelelően beillesszék és következetesen alkalmazzák a gyermekeket érintő közigazgatási eljárások során, továbbá gondoskodni kell arról is, hogy a gyermekvédelmi szolgálatok megfelelő forrásokkal rendelkezzenek ezek gyakorlati megvalósításához.

Habár a Gyermekjogi Bizottság pozitívan nyilatkozott a Büntetőeljárásról szóló törvényről, azzal kapcsolatban is tett javaslatokat: tegye lehetővé, hogy specializálódott és jól képzett bírák valamint igazságügyi dolgozók foglalkozzanak olyan esetekkel, amelyekben gyermekek is érintettek; a büntethetőségi korhatárt bűncselekménytől függetlenül egységesen a 14. életévnél állapítsa meg; szüntesse meg azt a gyakorlatot, hogy szabálysértésekért börtönbüntetés kerül gyermekekre kiszabásra; képezzen ki megfelelő szakembereket és támogassa aktívan a bíróságon kívüli intézkedéseket, például az elterelést, közvetítést és tanácsadást, különösen olyan esetekben, ahol a bűncselekménnyel vádolt személy gyermek és ahol csak lehetséges, előnyben részesítse a nem szabadságvesztéssel járó büntetéseket, például

a próbaidőt vagy a közmunkát; azokban az esetekben, ahol a fogva tartás elkerülhetetlen, biztosítsa, hogy a gyermekeket elkülönített létesítményekben tartsák fogva; valamint nyújtson a bűncselekménnyel vádolt gyermekek számára tájékoztatást a jogaikról.

Magyarországon jelenleg az, hogy egy bíró fiatalkorúak ügyével foglalkozhasson, semmilyen külön képesítéshez, képzéshez vagy szakjogászi képzéshez nincs kötve, ehelyett egy egyszerű kijelölés alapján látják el az ügyeket. Véleményem szerint kézenfekvő megoldás lehetne az, ha kizárólag fiatalkorúak szakjogásza járhatna el fiatalkorúak ügyében, ugyanakkor ez azt a problémát hozná magával, hogy minden más ügýtípus is megkívánhatná a speciális szaktudást, például a közlekedési bűncselekményeknél. Továbbá szakjogász képzés előírását azért sem gondolom helyes útnak, mert vannak olyan kis bíróságok, ahol adott esetben csak egy vagy kettő büntetőbíró van, akiktől esetleg személyes okokból nem elvárható már az ilyen irányú szakosodás. Úgy gondolom a kívánatos az lenne, amikor egy bírói álláshely kiírásakor már nyilvánvaló lenne, hogy az adott bírói hely szakjogász képzés birtokában tölthető be, amely ugyanakkor csak alapják kellene jelentse a speciális szaktudásnak, amelyet folyamatos képzésekkel lehetne fejleszteni. A büntethetőségi korhatár tekintetében nem történt változás, hiszen továbbra is a tizenkettedik életévének betöltésétől kezdve büntethető egy gyermek a Btk.-ban meghatározott bűncselekmények esetén akkor, ha az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.²² Nem valósult meg a szabálysértésért kiszabható börtönbüntetés megszüntetése sem. Habár a hatályos jogszabály szabálysértési elzárásnak hívja, az kiszabható a tizennegyedik életévét betöltött, de a tizennyolcadik életévét be nem töltött fiatalkorúval szemben.²³ A hatályos szabályok szerint fiatalkorúval szemben szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni vagy szabadságelvonással járó büntetést kiszabni csak akkor lehet, ha az intézkedés vagy a büntetés célja más módon nem érhető el²⁴, ez pedig megfelel a 2020. előtti szabályoknak. Látható az is, hogy a tevékeny megbánás, a próbára bocsátás, és a jóvátételi munka szabályai is megengedőbbek a fiatalkorúak esetén, ugyanakkor ezek a szabályok sem változtak a 2020. előtti állapothoz képest. A gyermekek fogva tartásának helyéül szolgáló elkülönített létesítményeket illetően jelenleg is a 2020. előtti szabályok vannak érvényben, miszerint a fiatalkorúak szabadságvesztését külön büntetés végrehajtási intézetben, vagy a büntetés végrehajtási intézet elkülönített részében kell végrehajtani azzal, hogy a fiatalkorúak büntetés

²² Btk. 16. §

²³ A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 27.§ (2) a) pontja alapján.

²⁴ Btk. 106. § (3) bekezdés.

végrehajtási intézetében felnőtt korú elítéltek csak a büntetés végrehajtási intézet működése érdekében helyezhetők el.²⁵ Elzárás tekintetében pedig a jogszabály csak annyit mond jelenleg is – ahogy 2020. előtt is –, hogy az elzárás végrehajtása során el kell különíteni a fiatalkorúakat a felnőtt korúaktól.²⁶ Nem történt változás a bűncselekménnyel vádolt gyermekek számára nyújtandó tájékoztatást illetően sem, ugyanis a rájuk is az általános szabályok vonatkoznak.²⁷

A Gyermekjogi Bizottság javasolta, hogy Magyarország gyermekbarát és több ágazatot átfogó megközelítést alkalmazzon annak érdekében, hogy elkerülje a bűncselekmények gyermekkorú áldozatainak ismételt traumatizálását, és biztosítsa a teljeskörű felépülésüket, valamint segítse elő társadalmi reintegrációjukat elősegítő programok és politikák fejlesztését. A magyar jogrendszerben jelenleg nincs gyermekjogi ombudsman, helyettes az Alapvető Jogok Biztosának a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó helyettese működik, amelynek elsődleges célja nem a gyermekek védelme, hanem jelen generáció igényeinek kielégítése mellett a jövő generációja igényeinek kielégítésére való törekvés.

A gyermekek eladásával, gyermekprostitúcióval és gyermekpornográfiával kapcsolatban a Gyermekjogi Bizottság azt javasolta Magyarországnak, hogy módosítsa a Büntető Törvénykönyvet annak érdekében, hogy valamennyi 18. életévét be nem töltött gyermekre kiterjessze a szexuális erőszak elleni fokozott védelmet; hozzon meg minden szükséges törvénymódosítást annak biztosítására, hogy bármilyen szexuális kizsákmányolást, eladást vagy emberkereskedelmet elszenvető gyermeket áldozatként kezeljenek, és ne lehessen őket büntető szankciók alá vetni; fejlesszen ki átfogó stratégiákat és koordinációs mechanizmusokat a gyermekek eladásának és szexuális kizsákmányolásának megelőzésére és kezelésére; hozzon létre védelmi intézkedéseket az állami gondozási intézményekben élő gyermekek, különösen a roma gyermekek védelmére; erősítse meg a gyermekek online eladása és szexuális kizsákmányolása megelőzésére és megakadályozására tett intézkedéseit.

Az emberkereskedelem, a gyermekprostitúció és a gyermekpornográfia tényállásai jelentősen kibővültek, büntetési tételei pedig jelentősen szigorodtak a záróészrevételek nyomán, ugyanakkor a szexuális erőszak szabályai változatlanok maradtak. A Gyermekjogi Bizottság utolsó javaslatára a következő fejezetben ismertetett Törvényjavaslat ad választ, azt azt megelőző javaslatokra viszont – legjobb tudomásom szerint – ezidáig nem történt változás.

²⁵ A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 192. § (2) bekezdése alapján.

²⁶ Uo. 173. § (5) c) pont.

²⁷ Be. 39. § (4)-(5) bekezdés.

A Gyermekjogi Bizottság zárásul pedig felkérte Magyarországot, hogy 2025. január 15. napjáig nyújtsa be hetedik időszakos jelentését, és abban külön térjen ki a 2020-as záróészrevételekben megfogalmazott észrevételek nyomon követésével kapcsolatos információkra.

1.2.2. A T/8217. számú törvényjavaslat

Mint látható, az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának legutóbbi, 2020-as záróészrevételeiben megfogalmazottak hatására jelentős jogalkotási folyamat nem kezdődött meg, hiszen mind a Btk., mind a Be. ide vágó rendelkezései azóta is változatlanok. Azonban a 2024. februári magyar belpolitikai események, valamint az annak hatására kialakult általános társadalmi felháborodás egy olyan folyamatot indított el, amely véleményem szerint eredményezheti azt, hogy jogalkotással, illetve jogszabálmódosítással Magyarország közelebb kerüljön azokhoz a célokhoz, amelyeket az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága a 2020-as záróészrevételeiben kívánatosként fogalmazott meg.

Az Országgyűlés elnökének ugyanis 2024. április 23. napján, T/8217. számon benyújtásra került „A gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról” szóló törvényjavaslat (a továbbiakban: törvényjavaslat). A törvényjavaslat általános indokolása az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdésére, azaz az állam gyermekvédelmi kötelezettségére való hivatkozással rögzíti, hogy „a gyermekek sérelmére szexuális bűncselekményt elkövetők tetteinek jogkövetkezménye ugyanolyan sérelmet kell, hogy okozzon az elkövetőnek, mint amilyen sérelmet az elkövető okozott a gyermeknek.”²⁸ A törvényjavaslat az ilyen jellegű bűncselekményeket a gyermek testi és lelki fejlődésére örök életére a bélyegét rányomó magatartásnak tekinti, így törvénybe kívánja iktatni, hogy ne évülhessen el a büntethetősége a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett szexuális kényszerítésnek, szexuális erőszaknak, szexuális visszaélésnek, kerítésnek, prostitúció elősegítésének, gyermekprostitúció kihasználásának, gyermekpornográfiának, szeméremszétsértésnek, ha az elkövető az elkövetéskor a tizennyolcadik életévét betöltötte; hogy ne lehessen feltételes szabadságra bocsátható az, akit tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény miatt ítélték végrehajtandó szabadságvesztésre; valamint, hogy az ilyen bűncselekmények elkövetői soha ne kaphassanak erkölcsi bizonyítványt.

²⁸ A gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról szóló T/8217. számú törvényjavaslat (a továbbiakban: Törvényjavaslat) általános indokolása alapján.

A legtöbb változás a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényt érinti, amelynek csak néhány lényeges rendelkezését kívánom felsorolni. Napjainkban egyre inkább jellemző, hogy gyermekeket a világhálón, legtöbbször a közösségi médiában éri megszegyenítés, verbális bántalmazás, nem utolsósorban pedig szexuális zaklatás. A törvényjavaslat így kimondja, hogy „a gyermeknek joga van ahhoz, hogy tudatos és felelősségteljes internet- és médiahasználatot biztosító nevelésben, oktatásban és képzésben részesüljön, amely többek között segíti őt a zaklatás internetes formáival szembeni fellépésben.”²⁹ Álláspontom szerint a jogalkotó ennek a problémának a megoldásával a törvényjavaslatban reflektál a 2020-as zárószervevények azon felvetésére, miszerint a gyermekek online eladását és szexuális kizsákmányolását meg kell előzni és meg kell akadályozni.

A törvényjavaslat értelmében az állami, egyházi és magán gyermekotthonok, valamint a nevelőszülők és javítóintézetek vezetői és szakdolgozói esetében pszichológiai vizsgálatot és kifogástalan életvitelre vonatkozó ellenőrzést kell meghatározott időközönként végrehajtani. „A pszichológiai alkalmassági vizsgálatot a közszolgálati életpálya kidolgozásáért felelős miniszter és a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter által együttesen jóváhagyott pszichológiai alkalmasságvizsgálati szakmai protokoll alapján, a Kormány rendeletében meghatározott szervezeti és eljárásrend szerint kell elvégezni.”³⁰ A vezetői kompetenciákat, amelyeket a gyermekvédelmi intézmények vezetőitől elvárnak, szintén a belügyminiszter határozza meg. Az alkalmasság további feltételeinek körébe sorolja a törvényjavaslat a vizsgált személy kifogástalan életvitelét is. A pályázó életvitelét a foglalkoztatását megelőzően kellene ellenőrizni, a gyermekvédelmi intézményben foglalkoztatott életvitelét a foglalkoztatásra irányuló jogviszony fennállásának időtartama alatt lenne lehetőség évente legfeljebb egy alkalommal. A pályázó életvitelének ellenőrzése körében a pályázóval közös háztartásban élő hozzátartozójának bűnügyi nyilvántartásban kezelt adatait is vizsgálni kell. Soron kívüli ellenőrzésre is sor kerülhet abban az esetben, amikor a munkáltatói jogkör gyakorlójának olyan körülmény jut a tudomására, amelyből a kifogásolható életvitelre alapos okkal következtetni lehet. Amennyiben a vizsgált, jogviszonyban álló személy nem felel meg a pszichológiai alkalmassági feltételeknek vagy a kifogástalan életvitel követelményének, jogviszonyát a munkáltatói jogkör gyakorlójának meg kell szüntetni.

A törvényjavaslat előírná a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjainak jelzési kötelezettségét abból a célból, hogy a gyermekvédelmi szervek mielőbb értesüljenek a

²⁹ A Törvényjavaslat 5. és 7. §-hoz fűzött részletes indokolása alapján.

³⁰ Törvényjavaslat 10/D. § (1) bekezdés.

gyermeket esetlegesen veszélyeztető körülményekről, valamint annak okairól. A jogalkotó célja ezzel az, hogy a gyermekek védelme érdekében szükséges információk továbbíthatóak legyenek a megfelelő hatóságoknak, így a legsúlyosabb veszélyeztetettségre utaló körülmények ne maradjanak rejtve. Ennek érdekében a módosítás kiemelt hangsúlyt fektet arra, hogy a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjainak kötelessége legyen az általuk észlelt, a gyermekeket érintő súlyos veszélyeztető tényezőkről az illetékes hatóságokat tájékoztatni.

A törvényjavaslatnak reflektál a 2020-as zárószövegekben foglalt azon felhívásra, hogy Magyarország hozzon létre védelmi intézkedéseket az állami gondozási intézményekben élő gyermekek érdekében, ennek keretében: „a miniszter a rendszerszintű problémák és hiányosságok feltárása, illetve az ágazati irányítói feladatköre ellátása céljából a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló kormányrendeletben meghatározottak szerint átfogó vizsgálatot folytathat a gyermekvédelmi szakellátást nyújtó intézményben és a javítóintézetben, ha felmerül, hogy a szolgáltatás, ellátás nyújtása súlyosan sérti az ellátott gyermekek, fiatal felnőttek érdekeit.”³¹ A gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszternek figyelemmel kell kísérnie azt a növekvő társadalmi igényt, miszerint a jogi környezetnek és a szakmai gyakorlatnak egymással összhangban kell lenni, hogy biztonságot és védelmet nyújthasson a családjukból kiemelt gyermekek számára. Kiemelten fontos ezért, hogy a gyermekek érdekeit szem előtt tartva lehetőség legyen egyedi ügyek kivizsgálására és az esetleges hiányosságok vagy rossz gyakorlatok feltárására, valamint azok jövőbeni elkerülése érdekében szükséges intézkedések megtételére akár a gyermekotthonokban, akár a nevelőszülőknél. Ezen intézkedések részeként indokoltá válik a helyszíni, intézményre és szolgáltatásra kiterjedő ellenőrzési mechanizmus az ágazati irányításért felelős miniszter számára is. Ennek révén a miniszter komplex vizsgálati jogkörével lehetőség nyílik egy-egy gyermek vagy az őt ellátó személy, intézmény, valamint az engedélyező és ellenőrző hatóság tevékenységének teljes körű áttekintésére. Ez alapján a miniszter képes lesz ágazatirányítói következtetéseket levonni és intézkedéseket tenni.

1.3. A regionális egyezmények

A regionális egyezmények körében egy igencsak hasonló tendencia figyelhető meg, mint amelyet az előzőekben az univerzális egyezmények esetében láthattunk: nevezetesen az,

³¹ Törvényjavaslat 27. §

hogy a fejlődés itt is igen lassú. Ha megnézzük, hogy hogyan fejlődtek ki a gyermekjogok, akkor azt látjuk, hogy Európában is nagyon röviddel az EJENY után már fogadtak el olyan dokumentumot, ami tartalmazott a gyermekkorúakra vonatkozó büntető eljárásjogi garanciákat. Viszont, ha azt nézzük, hogy mikor fogadták el Európában az első olyan dokumentumot, ami egész konkrétan rendelkezik a gyermekekre vonatkozó büntető igazságszolgáltatási szabályokról, akkor azt látjuk, hogy kontinensünkön több, mint 20 év telt el a Gyermekjogi Egyezmény után.

Az Európában született regionális egyezményekhez képest jóval korábban, már a 18. században születtek emberi jogi tartalmú dokumentumok az észak-amerikai kontinensen. Az 1776. július 4-én elfogadott Függetlenségi Nyilatkozat már „minden ember természetszerű és veleszületett egyenlőségére és jogaira hivatkozik.”³² Az Amerikai Egyesült Államok alkotmányát 1787-ben fogadták el, amely azóta is USA jogrendszerének az alapját képezi, ez a dokumentum alapjogi katalógussal nem rendelkezik. Ennek orvoslására fogadták el az alkotmány első tíz kiegészítő jegyzőkönyvét 1791-ben, ismertebb nevén a Bill of Rights-nak nevezett dokumentumot. A Bill of Rights már „részletesen definiálta a legfontosabb alapjogokat, de a hátrányos megkülönböztetéssel (...) szemben még nem nyújtott kifejezett védelmet”³³, ezt csak a későbbi kiegészítések tartalmazták. Az USA-t, valamint a gyermekjogokat illetően nagyon fontos regionális dokumentum az 1969-ben aláírt Emberi Jogok Amerikai Egyezménye a gyermekek jogait már, mint korlátozhatatlan jogot jelöli meg. Az Emberi Jogok Amerikai Egyezménye a gyermekek jogai körében az alábbi jogokat nevesíti: az élethez és a személyes integritáshoz való jog; oktatáshoz való jog; megfelelő életszínvonalhoz való jog; szülői gondoskodáshoz és védelemhez való jog. A gyermekek büntető igazságszolgáltatásban érvényesülő jogait is megjelöli a dokumentum, eszerint: a kiskorúak megfelelő védelmét elősegítő jogszabályokat kell elfogadni; a kiskorúakat segíteni kell a társadalmi visszailleszkedésben a büntetőeljárás lefolyása után, amelynek egyik fő eleme az alternatív szankciók kidolgozása velük szemben; illetve az őket általában megillető különleges bánásmódot kell alkalmazni.

Az első regionális egyezmény, amely önmagában is igen jelentősnek tekinthető, az az Európa Tanács által 1950. november 4-én elfogadott Emberi Jogok Európai Egyezménye³⁴ (a továbbiakban: EJEE). A gyermekek büntetőeljárásban érvényesülő jogaira ez az egyezmény is

³² FEKETE Balázs: Az emberi jogok története és elméleti kérdései. In: LAMM Vanda: *Emberi jogi enciklopédia*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018. 182.

³³ Uo. 183.

³⁴ Teljes nevén: Egyezmény az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről.

csak egy meglehetősen alap szintű rendelkezéseket tartalmaz, nevezetesen: „Szabadságától senkit nem lehet megfosztani, kivéve az alábbi esetekben és a törvényben és a törvényben meghatározott eljárás útján: a kiskorú őrizetbe vétele törvényes rendelkezés alapján nevelési felügyelet céljából vagy törvényes őrizetben tartása az illetékes hatóság elé állítás céljából.”³⁵

Ezután nem sokkal, lett elfogadva az Európai Szociális Charta 1961. október 18-án, úgyszintén az Európa Tanács berkein belül. Az Európai Szociális Charta is csak általánosságban rendelkezett a gyermekek jogairól, ahogy a kezdeti univerzális egyezmények is. Ennek értelmében: „Az anyáknak és a gyerekeknek - tekintet nélkül a családjogi helyzetükre és családi kapcsolatokra - joguk van a megfelelő szociális és gazdasági védelemre.”³⁶

A fejlődés folyamata itt azonban távolról sem szakadt meg, ugyanis „a globális és regionális folyamatok összhangjának eredményeként az új évezred első évtizede a gyermeki jogok területén jelentős előrelépéseket hozott Európában.”³⁷ A Lisszaboni Szerződés is kiemelten foglalkozik a gyermekek jogaival, amelyek előmozdítása és kodifikálása így az Európai Unió alapvető célkitűzéseként lett megfogalmazva. A Lisszaboni Szerződés előírásként fogalmazza meg az Európai Unió és annak szervei számára a gyermekek jogainak érvényre juttatását és fokozott védelemben részesítését. Ezen felül pedig a jogforrásnak minősülő, a szerződéshez kapcsolt Alapjogi Charta is kiemeli, hogy a hatóságok és a magánintézmények egyaránt a gyermek mindenek felett álló érdekét kell, hogy elsődlegesnek tekintsék, valamint, hogy a gyermekek önálló jogokkal rendelkeznek.

Az eddig ismertetett jogforrások mindegyike csak a gyermekjogok pusztán egy kis szeletének a szabályozását vállalta magára. Éppen ezért „a Lisszaboni Szerződés megalkotása során és azt követően is az Európai Unióban további számos, a gyermekbarát igazságszolgáltatás kialakításával, fejlesztésével kapcsolatos intézkedés történt.”³⁸ Ide tartozik a 2009-ben meghirdetett Stockholmi Program³⁹, amely predesztinálja azokat az irányokat, amelyek hozzájárulnak a jogok érvényesüléséhez, a szabadsághoz és a biztonsághoz a 2010-től 2014-ig terjedő időszak vonatkozásában. A gyermekjogokkal kapcsolatban kimondja, hogy a gyermekek jogai és a gyermekek védelme az összes Uniós szakpolitikát érintik; nagyra törő uniós gyermekjogi stratégiát kell kidolgozni; valamint, hogy az Európai Bizottságnak kell olyan intézkedéseket meghatározni, amelyek a gyermekek jogainak védelmét és előmozdítását

³⁵ MAVI Viktor: *Az Európa Tanács emberi jogi dokumentumai*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1996. 18.

³⁶ Uo. 96.

³⁷ GYURKÓ (2012) i. m. 219.

³⁸ EMRI Gergely: Gondolatok a gyermekbarát igazságszolgáltatásról. *Ügyészek Lapja*, 2015/2. 46.

³⁹ Teljes nevén: A Stockholmi Program – A polgárokat szolgáló és védő, nyitott és biztonságos Európa.

szolgálja. Az, hogy a gyermekjogok az összes szakpolitikát érintik, illetve meg kell jelenniük bennük azt jelenti, hogy az Európai Unió mindennemű tevékenységének keretében meg kell jelennie a gyermekek mindenképp felett álló szükségleteit és érdekeit védő intézkedéseknek. Más szóval meg kell történnie egy olyan paradigmaváltásnak, „melynek következménye, hogy a jövőben nem születhet olyan uniós dokumentum, szakpolitikai döntés vagy iránymutatás, aminek megalkotása során ne lettek volna figyelemmel a gyermekek jogaira.”⁴⁰

A következő fontos lépcsőfok ide kapcsolódóan 2011. február 15-én jött el, amikor az Európai Bizottság kihirdette a tagállamok számára már konkrét feladatokat előíró Európai Unió Gyermekjogi Ütemtervét (a továbbiakban: Ütemterv). Az Ütemterv bevezetőjében több, már korábban említett dokumentumra utal vissza: így a Lisszaboni Szerződésre és az Alapjogi Chartára, amelyekkel kapcsolatban megerősíti, hogy a gyermekek jogainak védelme az Unió célkitűzéseinek egyike; a Gyermekjogi Egyezményre, amellyel kapcsolatban leírja, hogy valamennyi tagállami intézkedés, jogi szabályozás és szakpolitika számára továbbra is iránymutatásul kell szolgálnia. Továbbá megemlíti még, hogy az Európai Bizottság szerint eljött az ideje a gyermekjogok határozottabb érvényesülésének és a szakpolitikai célok cselekvésre váltásának; valamint általánosságban megfogalmazza, hogy az Ütemterv létrejöttének indoka az Alapjogi Charta és a Gyermekjogi Egyezmény rendelkezéseinek tiszteletben tartása, amely az Ütemterv legfőbb célja is egyben.

Megtörve a jogforrások felsorolásának eddigi következetes időbeliségét, visszaugrunk az időben néhány hónapot: ekkor jelent meg ugyanis egy igen leglényegesebb regionális dokumentum, az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által 2010. november 17-én elfogadott Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Iránymutatás (a továbbiakban: Iránymutatás), amely az Európa Tanács „Építsük Európát a gyermekekért, a gyermekekkel!” elnevezésű programja keretében lett elfogadva. Az Iránymutatás és az ahhoz fűzött magyarázat egyszerre őrzi meg, viszi tovább, és fejleszti mind az univerzális, mind a regionális egyezményekben előirányzott gyermekjogi törekvéseket az igazságszolgáltatás területén. Úgy vélem, hogy az Iránymutatás célját az előszóban megfogalmazott mondat igen szemléletesen és lényegre törően írja le: „A gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatás elfogadásával az Európa Tanács kimondottan azt kívánja elérni, hogy az igazságszolgáltatás mindig gyermekközpontú legyen, függetlenül attól, hogy kik ők vagy mit tettek.”⁴¹

⁴⁰ GYURKÓ (2012) i. m. 219.

⁴¹ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról. (a továbbiakban: Iránymutatás) 7.

„Az Európa Tanács (...) az iránymutatásban alaptételként fogalmazza meg a gyermekek jogait és érdekeit érintő eljárások hozzáférhető, gyors, gyermekközpontú követelményét, kiemelt hangsúlyt fektetve a gyermekek érettségére, korára és értelmi képességeire.”⁴² Az Iránymutatás – a teljesség igénye nélkül – olyan alapvető anyagi jogi, eljárásjogi és intézményi követelményeket fogalmaz meg, mint a gyermekek méltóságának tiszteletben tartása; a gyermekek legfőbb érdekeinek érvényesülése; a jogállamiság elveinek maradéktalan betartása; valamint a diszkriminációtilalom. Ha a büntetőjogi vonatkozásokat nézzük: rendelkezik továbbá az Iránymutatás a büntethetőségi korhatárról; a soron kívüli eljárásokról; a gyermekek meghallgatáshoz és véleménynyilvánításhoz való jogáról. Az Iránymutatás a szabályozás pontosabb mivolta, illetve az egyértelműség jegyében úgy van megszerkesztve, hogy a gyermekek jogait a bírósági eljárás egyes szakaszaihoz köti, azaz megkülönbözteti a gyermekeket megillető jogokat a bírósági eljárás előtt, alatt és után. Ennek a megoldásnak köszönhetően, véleményem szerint egy laikus számára is érthetővé válik az Iránymutatás, szemben számos jogszabállyal.

Amint látható, az Iránymutatás számos területre vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz, és annak ellenére, hogy nem egy kötelező erővel bíró jogi dokumentum, igen nagy jelentőséggel bír, hiszen az Ütemterv is visszautal rá, alkalmazását pedig minden Európai Unió tagállam számára nyomatékosan ajánlja. Az Iránymutatás tanulmányom témája szempontjából igen fontos célkitűzése az, hogy az őket érintő eljárásokban a hatóságok kötelesek: tiszteletben tartani a méltósághoz, szabadsághoz, és egyenlő bánásmódhoz való jogukat; megfelelő súllyal figyelembe venni a gyermek véleményét; valamint el kell fogadni egy átfogó – úgynevezett multidiszciplináris - megközelítést azért, hogy ezeken felül a gyermek pszichológiai, szociális és gazdasági érdekei is előtérbe kerüljenek, és fokozott védelembe részesüljenek. Azért, hogy mindezen szempontoknak eleget lehessen tenni, szükséges a multidiszciplináris megközelítés, aminek a lehetőségét nem az adott ügyben eljáró hatóság, hanem maga a tagállam köteles megteremteni. A multidiszciplináris megközelítés támogatásával az Iránymutatás azt kívánja hangsúlyozni, hogy a gyermek érdekeinek felmérése egy igenis komplex feladat. Jelen esetben tehát a multidiszciplináris megközelítés azt jelenti, hogy olyan, jól képzett szakemberek kellenek a rendszerbe, mint a pártfogó felügyelők, akik a büntető igazságszolgáltatás rendszerébe bekerült gyermekek mindennapi életét, szakértői szemmel kísérik figyelemmel.

A szakemberek képzése és a multidiszciplináris megközelítés kapcsolatában a következőre gondol az Iránymutatás. Nincs két egyforma gyermek, különösképpen értelmi-

⁴² LENGYEL Linda: Gyermekbarát igazságszolgáltatás. *Ügyészek Lapja*, 2013/6. 35.

érzelmi fejlettségüket, illetve szükségletüket tekintve, ezért nincs két egyforma gyermek részvételével zajló büntetőeljárás sem. Így hát azért, hogy az adott eljárást leginkább az adott gyermekhez lehessen igazítani, szükség van megfelelő szakemberek képzésére és a különböző szakterületeken tevékenykedő szakemberek közötti hatékony együttműködésre. A multidiszciplináris megközelítés gyakorlati jelentősége pedig az, hogy a szakemberek „átfogó képet alkothassanak a gyermekről, valamint a jogi, pszichológiai, szociális, érzelmi, fizikai és kognitív képességeire”⁴³ vonatkozóan. A szakemberek feladata tehát, hogy „támogatást kell nyújtaniuk és tanácsot kell adniuk a bírák és az egyéb jogi szakemberek számára az olyan döntés meghozatalához (...), amely közvetlenül vagy közvetve hatással lesz a gyermek jelenlegi vagy jövőbeli jólétére.”⁴⁴

1.4. A fejezet összегzése

Kétségtelenül megállapítható, hogy a gyermekjogok az elmúlt szűk egy évszázadban – azaz az 1924-es Genfi Nyilatkozat óta - gyakorlatilag a nulláról fejlődtek ki. Hogy ez az időtartam sok vagy kevés, természetesen egyéni megítélés kérdése. Az ugyanakkor biztos, hogy mind az ENSZ, mind az Európai Unió tevékenysége által keletkezett egyezmények, irányelvek egyértelműen megalkották az emberi jog eme kategóriáját.

A gyermekjogokról általánosságban rendelkező Gyermekjogi Egyezmény, valamint a már konkrét cselekvési irányokat kijelölő Iránymutatás és Ütemterv érzékelhető fejlődést indított útnak a gyermekjogok, így ezáltal a gyermekek részvételével zajló büntető igazságszolgáltatás területén is. Ez megfigyelhető a világ számtalan országában, így Magyarországon is.

Az ismertetett nemzetközi dokumentumok olyan jogalkotási folyamatok termékei, melyek célja egyértelműen az, hogy a gyermekek részvételével zajló büntetőeljárást a gyermekek számára elviselhetőbbé tegyék. Habár nevén egyik sem nevezi, mindegyik dokumentum támogatja – akár pedig kötelezővé teszi - olyan intézkedések megtételét az államok részéről, amelyek nem kizárólag a büntetőeljárás alatt, hanem azt követően is nyomon követi a gyermek sorsát, azaz, amikor a gyermek mellett ott áll egy olyan képzett személy, aki hivatásszerűen gyakorolja tevékenységét annak érdekében, hogy a gyermek társadalomba való be-, illetve visszailleszkedése sikeresen megtörténjen. Ez a pártfogó felügyelő.

⁴³ Iránymutatás, 23.

⁴⁴ Iránymutatás, 66.

Tanulmányomom következő fejezetében a pártfogó felügyelet hatályos anyagi jogi szabályait kívánom ismertetni.

2. A pártfogó felügyelet a magyar jogtörténetben

Magyarország jogtörténetében a fiatalok bünelkövetőkre vonatkozó első, figyelemreméltó állomása az 1908. évi XXXVI. törvénycikk⁴⁵, azaz a Bn. A Bn. azért tekintendő mérföldkőnek, mert ez volt Magyarország történetének első olyan törvénye, amely egy külön fejezetben, önálló szabályrendszert állított fel a büntetőeljárásban résztvevő fiatalok kapcsán. Ez azért volt nagy szó, hiszen ezt megelőzően a Csemegi-kódexben⁴⁶ a fiatalok vonatkozó külön anyagi, eljárásjogi és végrehajtási szabályokat nem állapított meg. „A Bn. fiatalok vonatkozó szabályai kapcsán mindenképpen ki kell hangsúlyozni annak nevelő-védelmező szellemiségét, mely az egész törvénycikket áthatja.”⁴⁷ A Bn. a fiatalok speciális felügyeletéről való rendelkezése tekinthető a pártfogó felügyelet előzményének, ugyanis az kötelezővé tette a fiatalok állandó felügyeletét próbára bocsátás, javítóintézetből történő kísérleti kihelyezés és feltételes szabadon bocsátás esetén.

A fiatalok próbára bocsátása esetén felügyeletét elláthatta törvényes képviselője, súlyosabb esetben ugyanakkor ezt menhelyre, gyermekvédelmi szervre is bízhatta a bíróság. Javítóintézetből történő kísérleti kihelyezés és feltételes szabadon bocsátás esetén a fiatalok utógondozásáról pedig e célra szervezett hivatal is gondoskodhatott a társadalmi pártfogók és a hivatásos pártfogók útján.

Az évek előrehaladtával ugyanakkor a fiatalok bűnözése erősödött, amely szükségessé tette a pártfogó felügyelői rendszer korszerűsítését, „ezen felismerés először az utógondozás, majd a pártfogó felügyelet szükségességének elismeréséhez vezetett.”⁴⁸ Az 55/1960. Kormányrendelet ennek megfelelően a börtönből szabadultak utógondozása kapcsán már rendelkezett a munkába állításukról, ugyanakkor ez a jogszabály még nem írt elő sem magatartási szabályokat, sem rájuk kötelező felügyeletet.

A következő jelentős, ugyanakkor már nem hatályos jogszabály a Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.), amely a pártfogó felügyelet intézményének, mint intézkedésnek már igen nagy jelentőséget tulajdonított, és kiterjesztette, bővítette annak szabályait. A jelenleg is hatályos szabályoknak megfelelően a

⁴⁵ Teljes nevén: A büntető törvénykönyvről és a büntető perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908. évi XXXVI. törvénycikk.

⁴⁶ Teljes nevén: 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a büntettekéről és a vétségekről.

⁴⁷ SZEREDI András: A fiatalok pártfogó felügyeletének sajátos szabályai. In: *Büntető jogi tanulmányok*, 18. kötet. Veszprém, Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottság, 85.

⁴⁸ SZÜCSNÉ NÉMETH-CSÓKA Tímea: Menteni, akit még lehet. In: *Büntető jogi tanulmányok*, 16. kötet. Veszprém, Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottság, 118.

régi Btk. is csak valamely más büntetéssel vagy intézkedéssel együtt tette lehetővé alkalmazni a pártfogó felügyeletet azzal, hogy annak alkalmazása fiatalok esetén kötelező.

3. A pártfogó felügyelet a hatályos jogszabályokban

Sajnálatos az a tény, hogy évről évre egyre nagyobb a fiatalok bűnelkövetők száma, mind nemzetközi szinten, mind Magyarországon. Ezért kiemelkedően fontos, hogy ezek a személyek a büntetésen, a szankción felül támogatást kapjanak az államtól, ez a támogatás olyan legyen, amely egyúttal kontrollt is gyakorol a fiatalok mindennapi élete, magatartása, viselkedése felett. „A kettős cél, a kontroll és a támogatás kiváló eszköze lehet a pártfogó felügyelet.”⁴⁹ Ugyanakkor a bűnismétlés és a bűnmegelőzés elősegítésére is kiválóan alkalmas lehet a pártfogó felügyelet intézménye, ugyanis az előző fejezetben felsorolt nemzetközi egyezmények is hol kötelezettségként, hol pedig ajánlásként fogalmazzák meg az állam részéről a szervezeti-intézményi támogatás kiemelt szerepét.

A következőkben a pártfogó felügyelet anyagi jogi szabályait kívánom ismertetni, azaz a hatályos büntető kódex rendelkezéseit. A pártfogó felügyelet értelmének, lényegének megismeréséhez pedig nélkülözhetetlen az annak végrehajtásáért felelős szervezetrendszer a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységének ismertetése.

3.1. A Büntető törvénykönyv rendelkezései

A pártfogó felügyeletre vonatkozó általános – azaz minden elkövető esetében alkalmazandó – szabályokat a Btk. a VIII. fejezetében, az intézkedések körében tárgyalja. A pártfogó felügyelet fiatalokra vonatkozó egyes speciális szabályait a Btk. pedig a XI. fejezetében fogalmazza meg. Megjegyzendő, hogy e körben a pártfogó felügyelet fiatalokra vonatkozó speciális szabályai alatt a pártfogó felügyelet alkalmazásának kötelező esetei értendők. Az intézkedésekre, így a pártfogó felügyeletre is az a jellemző, hogy egyaránt joghátrányt tartalmaznak az elkövetővel szemben, alkalmazhatóságuk feltétele pedig az, hogy a bíróság megállapítsa a tényállásszerű magatartás megvalósítását és az elkövető büntetőjogi felelősségét. A büntetések megtorló jelleggel bírnak, ezzel szemben az intézkedések célja inkább a nevelés és a védelem. „Az intézkedések járhatnak szabadságelvonással vagy anélkül; funkciójukat tekintve lehetnek nevelő, gyógyító, ellenőrző, vagyoni hátrányt tartalmazó jellegűek; önállóak és járulékosan alkalmazhatók.”⁵⁰ A pártfogó

⁴⁹ GYOLCS Judit: A fiatalok bűnelkövetők pártfogó felügyelete végrehajtásának időproblémái. In: DR. BÍRÓ Endre: *Jogágazat születik... A gyermeki jogokról és érvényesülésükről Magyarországon*. Budapest, Jogismeret Alapítvány, 2010. 47.

⁵⁰ SZEREDI András: A fiatalok pártfogó felügyeletének sajátos szabályai. In: *Büntetőjogi tanulmányok*, 18. kötet. Veszprém, Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottság, 111.

felügyelet célja, hogy „védelmet nyújtson a közösségnek az elkövető személyéből a közösségre háruló veszéllyel szemben, (...) biztosítsa az elkövető reintegrációját, (...) előzze meg a bűncselekmény további elkövetését.”⁵¹

A pártfogó felügyelet a Btk. szankciórendszerének egy sajátos eleme, azt ugyanis a legtöbb büntetéssel és intézkedéssel szemben önmagában soha nem lehet elrendelni, mindig csak valamely másik büntetés vagy intézkedés mellett, azzal együttesen alkalmazható, azaz a pártfogó felügyelet egy járulékos jellegű jogintézmény. Olyan intézkedés ez, amely nem önmagában jelenti a joghátrányt az elkövető számára, hanem úgymond kiegészítője egy másik joghátránynak úgy, hogy az elkövető életének folyamatos figyelemmel kísérése által elősegíti a bűnismétlés megelőzését és az elkövető társadalomba való be-, illetve visszailleszkedését.

A pártfogó felügyelet abban az esetben alkalmazandó, amikor az alkalmazott más büntetés vagy intézkedés eredményes végrehajtásához az elkövető rendszeres figyelemmel kísérése szükséges.⁵² A pártfogó felügyelet tehát önmagában nem is értelmes, és nem is értelmezhető szankció, annak alkalmazása mindig feltételez egy másik, vele egyidejűleg kiszabott büntetést vagy alkalmazott intézkedést, tehát minden esetben járulékos jellegű. A pártfogó felügyelet eszköznek tekintendő: „az elkövető ellenőrzése és irányítása, illetve segítése és támogatása nem célja az intézkedésnek, hanem a kívánt cél elérésének az eszköze.”⁵³

Habár úgy tűnhet, hogy a pártfogó felügyelet nem szankciós jellegű intézkedés, inkább egyfajta segítség vagy pedig életvezetési támogatás, ez nem így van, hiszen „a pártfogó felügyelet az elkövető jogait is jelentős mértékben korlátozhatja, ezért érezhető joghátrányt jelent.”⁵⁴ Elrendelése esetén ugyanis minden esetben korlátokat jelent az elkövető számára, egyfajta keretként kezelendő, hiszen ahogy a Btk. előírja, a pártfogolt általános magatartási szabályként köteles a jogszabályban és a határozatban előírt magatartási szabályokat megtartani, rendszeres kapcsolatot tartani a pártfogó felügyelővel, részére pedig az ő ellenőrzési feladataihoz szükséges felvilágosítást megadni.⁵⁵

Eltérő szabályozást alkalmaz a Btk. a felnőttkorú és fiatalkorú elkövetők között a tekintetben, hogy kötelezően, vagy eshetőlegesen írja-e elő a pártfogó felügyelet alkalmazását. Azt látjuk ugyanis, hogy amíg a felnőttkorú elkövetők esetén a Btk. megállapítja a pártfogó

⁵¹ KEREZSI Klára: Az alternatív büntetések és végrehajtásuk. In: GÖNCZÖL Katalin-KORINEK László-LÉVAI Miklós: *Kriminológiai ismeretek. Bűnözés, bűnözéskontroll.* Budapest, Corvina, 1999. 379.

⁵² Btk. 69. § (1) bekezdés.

⁵³ SZÜCSNÉ NÉMETH-CSÓKA Tímea: Menteni, akit még lehet. In: *Büntetőjogi tanulmányok, 16. kötet.* Veszprém, Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottság, 119.

⁵⁴ Uo. 118.

⁵⁵ Btk. 71. § (1) bekezdés.

felügyelet elrendelésének mérlegelhető⁵⁶ és kötelező eseteit⁵⁷, addig a fiatalkorú törvényben meghatározott esetekben pártfogó felügyelet alatt kell álljon, azaz a jogalkalmazónak mérlegelési jogköre nincs. Ezekben az esetekben a jogalkalmazó nem elrendeli a pártfogó felügyeletet, hanem megállapítja, hogy a fiatalkorú pártfogó felügyelet alatt áll.

A hatályos szabályozás szerint a fiatalkorú a feltételes szabadság tartama alatt, a próbára bocsátás próbaideje alatt, a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt, a javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás tartama alatt, a feltételes ügyészi felfüggesztés tartama alatt és jóvátételi munkavégzés előírása mellett pártfogó felügyelet alatt áll.⁵⁸

Ahogy korábban már említésre került, a pártfogó felügyelet az elkövető mindennapi éltvitelére hatással lévő, érezhető korlátozást jelent, mely a reá előírt magatartási szabályokban ölt testet. A magatartási szabályok körében is találunk – az általános szabályok között – a törvény erejénél fogva, azaz kötelezően előírt, mindent pártfogoltra kötelező magatartási szabályokat⁵⁹, valamint olyan lehetséges különös – a Btk. szóhasználatában külön - magatartási szabályokat, amelyek biztosítják a bírónak és az ügyésznek az egyéb különböző magatartási szabályok előírását.⁶⁰ Ezek a külön magatartási szabályok⁶¹ azok, amelyek kötelezően előírtakhoz képest a specializálódást szolgálják azáltal, hogy a külön magatartási szabályok mindig az adott elkövetőre szabottak. Vannak esetek, amikor szükségesnek láthatja a bíróság illetve az ügyészség azt, hogy a pártfogolt személyiségét egészségügyi állapotát, szenvedély betegségét, családi körülményeit mérlegelve külön magatartási szabályokat állapítson meg. „A külön magatartási szabályok bűnismétlési kockázatok célzott kezelését segítik elő az egyes elkövetők esetében, azaz egyéniesítést tesznek lehetővé.”⁶² A külön magatartási szabályokat a Btk. hosszasan sorolja: általánosságban úgy lehet ezeket leírni, hogy kapcsolattartási, kapcsolatfelvételi és jelentkezési, látogatási és távollattartási, italfogyasztási, gyógykezelésben és foglalkozáson való részvételi, valamint tanulmány folytatási előírásokat, illetve tilalmakat jelentenek.

A pártfogó felügyeletet még inkább az adott elkövetőre szabó rendelkezése⁶³ a Btk.-nak pedig az, hogy a jogalkalmazónak lehetősége van arra, hogy a kötelező és külön magatartási szabályok mellett más, egyedi magatartási szabályokat is előírjon az elkövető számára, hiszen

⁵⁶ Btk. 69. § (1) bekezdés.

⁵⁷ Btk. 69. § (2) bekezdés.

⁵⁸ Btk. 119. § (1) bekezdés.

⁵⁹ Btk. 71. § (1) bekezdés.

⁶⁰ SZEREDI i. m. 106.

⁶¹ Btk. 71. § (2) bekezdés.

⁶² SZÜCSNÉ NÉMETH-CSÓKA i. m. 122.

⁶³ Btk. 71. § (3) bekezdés.

a külön magatartási szabályok sem taxatív felsorolásként kezelendő. Az egyedi magatartási szabályok különösen a bűncselekmény jellegére, az okozott kárra és az elkövető társadalmi beilleszkedése esélyeinek növelésére tekintettel állapíthatók meg. A pártfogó felügyelet elrendelésével előírt magatartási szabályok kapcsán felvetődhet a kérdés, hogy vannak-e a Btk.-ban a fiatalkorúak kapcsán, csak rájuk vonatkozó, külön nevesített magatartási szabályok. A válasz pedig az, hogy nem: sem a hatályos Btk., sem a korábbi kódexek nem tartalmaztak ilyen szabályokat.

Korábban említésre került, hogy a pártfogó felügyelet egy másik kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés mellett élő és értelmezhető intézkedés, mint olyan pedig a pártfogó felügyelet is szankciós jelleget hordoz magában. A fiatalkorúak pártfogó felügyeletéről azonban ez nem mondható el, ugyanis az egy kétarcú jogintézmény, hiszen „egyszerre tekinthető gyermekvédelmi intézkedésnek, illetve a büntetőjogi felelősségre vonás eredményeként kiszabott, vagy tényállásszerű cselekménymegvalósítási miatti joghátrányt kiegészítő, annak hatását erősítő, ellenőrző jellegű, járulékos rendelkezésnek.”⁶⁴

Szó volt korábban arról, hogy milyen rendelkezéseket tartalmaz a Btk. a pártfogó felügyelet elrendelése esetén előírt magatartási szabályokról, ugyanis a „a pártfogó felügyelet tartalmát, lényegét, funkcionálását, s egyben hatékonyságát a magatartási szabályok adják.”⁶⁵ A magatartási szabály nem önálló jogintézmény, csak a pártfogó felügyelet elrendelése esetén, annak végrehajtásával kapcsolatban funkcionál, s éppen ezért, mivel nincsen önállósága, minden esetben osztozik a pártfogó felügyelet jogi sorsában, vagyis csak addig él, megszegésének addig lehetnek következményei, ameddig a pártfogó felügyelet hatályban van.⁶⁶ A magatartási szabályok tehát szankcionáló, joghátrány jellegű intézkedések, a pártfogó felügyelet esetében azokban jelenik meg a büntetőjogi jelleg. A bíróság ilyenkor kötelezettségeket ír elő az elkövető számára, akinek ilyenkor feladata és kötelessége azok megtartása, az adott magatartás tanúsítása, a pártfogóé pedig azok ellenőrzése, figyelemmel kísérése. A magatartási szabályok a pártfogó felügyelet elrendelésével lépnek életbe, ugyanakkor azok nem csak tiltanak, korlátoznak és köteleznek, hanem segítséssel és támogatással is szolgálják a kitűzött büntetőjogi célt.⁶⁷

⁶⁴ SZEREDI i. m. 111.

⁶⁵ SZÜCSNÉ NÉMETH-CSÓKA i. m. 121.

⁶⁶ DR. TÓTH István: A pártfogó felügyelet magatartási szabályainak jogi természetéről, a büntetőjogi rendszerben elfoglalt helyéről. In: SZÜK László: *Utógondozás-pártfogó felügyelet, Tanulmánykötet 10.* Budapest, IM. Tudományos és Tájékoztatási Főosztály kiadványa, 1985. 157.

⁶⁷ Uo. 162.

A magatartási szabályokat mindig úgy szükséges meghatározni, hogy az az elkövető számára ne legyen teljesíthetetlen, ugyanakkor érezze annak szankciós, hátrányos jogkövetkezmény jellegét, és tiltó szándékát, valamint legyen szigorú és következetes. A jó magatartási szabály mindig olyan, hogy a lehető legteljesebb mértékben az elkövető személyéhez és személyes körülményeihez igazodjék, valamint mindig szem előtt kell tartania az a célt, amely miatt a pártfogó felügyeletet elrendelték. Fontos az ellenőrizhetőség és a visszacsatolás, hiszen, ha a magatartási szabályok betartását nem lehet ellenőrizni, illetve ha azok megszegését nem lehet teljes bizonyossággal kijelenteni, úgy egy súlytalan intézkedéssé válik.

A fiatalok pártfogó felügyelete kapcsán kijelenthető, hogy velük kapcsolatban sokkal nagyobb jelentősége pártfogó felügyelet sikerének, mint a felnőttkorúak esetében. „A fiatalok terheltek támogatása nélkülözhetetlen, esetükben a bűnözői szemlélet még nagy eséllyel kiküszöbölhető, erkölcsiségük, magatartásuk, életvitelük a legtöbb esetben megváltoztatható, ezért segíteni, motiválni kell őket, hogy helyes irányba fejlődjenek, több bűncselekményt ne kövessenek el, törvénytisztelő felnőtt állampolgárokká váljanak.”⁶⁸

A pártfogó felügyeletre vonatkozó anyagi jogi szabályok áttekintése után szükséges a pártfogó felügyelet ellátásához szükséges szervezet, azaz a Pártfogó Felügyelői Szolgálat megismerése, amely az egész intézkedésnek az alapját jelenti. Pártfogó Felügyelői Szolgálat nélkül nincs pártfogó felügyelet, az abban dolgozó szakemberek nélkül pedig nincs eredményes pártfogó felügyelet. Tanulmányom következő részében így tehát a Pártfogó Felügyelői Szolgálatot, a pártfogó felügyelőt és a pártfogó felügyelői véleményt kívánom ismertetni.

3.2. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat, a pártfogó felügyelő és a pártfogó felügyelői vélemény

A Pártfogó Felügyelői Szolgálat működéséhez szükséges jogszabályi háttér a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet (a továbbiakban: Pfr.) adja, melynek hatálya a Pártfogó Felügyelői Szolgálatként kijelölt Igazságügyi Minisztériumra (a továbbiakban: minisztérium) és a pártfogó felügyelői feladatkörében eljáró fővárosi és vármegyei kormányhivatalokra (a továbbiakban: kormányhivatal), valamint a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelőkre terjed ki.⁶⁹

⁶⁸ SZÜCSNÉ NÉMETH-CSÓKA i. m. 128.

⁶⁹ 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet (a továbbiakban: Pfr.) 1. §

Amennyiben a nyomozó hatóság, az ügyészség, a bíróság vagy a büntetés-végrehajtási bíró pártfogó felügyelői vélemény, környezettanulmány beszerzését rendeli el, vagy a gyámhatóság megkeresést intéz környezettanulmány beszerzése céljából, annak elkészítésére a tényállásszerű magatartást megvalósító gyermekkorú személy (a továbbiakban: gyermekkorú), a terhelt, az eljárás alá vont fiataikorú, illetve a fizetésre kötelezett magyarországi lakcíme vagy tényleges tartózkodási helye szerint illetékes kormányhivatalt rendeli ki, illetve keresi meg, aki a pártfogó felügyelői véleményt az ügy érkezésétől számított 30 napon belül köteles elkészíteni, kivéve, ha az elrendelő hatóság hosszabb határidőt szabott. A pártfogó felügyelői véleményt vagy környezettanulmányt a kormányhivatal által kijelölt pártfogó felügyelő készíti el.⁷⁰ Ugyanakkor előfordul az is, hogy a terhelt lakcíme, illetve tényleges tartózkodási helye nem ismert, ilyenkor a pártfogó felügyelői feladatok ellátására a Budapest Főváros Kormányhivatala illetékes.⁷¹

3.3. A pártfogó felügyelői státusz

Úgy vélem, a Pártfogó Felügyelői Szolgálat rövid ismertetése után elengedhetetlen az, hogy megismerjük, a jogalkotó kinek a kezébe adja a rossz útra tévedt fiataikorúak életének megvigyázását. A pártfogó felügyelői munkakör betöltésének szabályait a kormányzati igazgatásról szóló 2018. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Kit.), a szakmai követelményeit pedig a közszolgálati tisztviselők képesítési előírásairól szóló 29/2012. (III. 7.) Kormányrendelet szabályozza.

A pártfogó felügyelő kormányzati szolgálati jogviszony keretében látja el hivatását. A kormányzati szolgálati jogviszony létesítésének feltétele, hogy a pályázó büntetlen előéletű, cselekvőképes, legalább érettségi végzettséggel vagy középszintű szakképesítéssel rendelkező, valamint eskütételi kötelezettséget teljesítő magyar állampolgár legyen.⁷² Kormányzati szolgálati jogviszony nem létesíthető olyan személlyel, aki a Kit.-ben meghatározott bűncselekmények miatt indult büntetőeljárás hatálya alatt áll,⁷³ aki a Btk.-ban meghatározott bűncselekmény elkövetése miatti foglalkozástól eltiltás hatálya alatt áll,⁷⁴ valamint, aki a Kit.-ben meghatározott bűncselekmények elkövetése miatti kényszergyógykezelés alatt áll.⁷⁵ A Kit.

⁷⁰ Pfr. 2. § (1) bekezdés.

⁷¹ 362/2016. (XI. 29.) Korm. rendelet az igazságügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos egyes feladat- és hatáskörökről 11. § (1) bekezdés alapján.

⁷² A kormányzati igazgatásról szóló 2018. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Kit.) 82. § (1).

⁷³ Kit. 82. § (2), (3) a)-b) pont.

⁷⁴ Kit. 82. § (3) c) pont.

⁷⁵ Kit. 82. § (3) d) pont.

továbbá külön kitér arra, hogy pártfogó felügyelőnek kit nem lehet kinevezni.⁷⁶ Nem lehet továbbá kormányzati szolgálati jogviszonyt létesíteni a korábbi kormányzati szolgálati jogviszony megszűnésétől vagy megszüntetésétől, vagy hivatalvesztésétől számított három évig.⁷⁷ A pártfogó felügyelőre vonatkozó előírás továbbá a Kit.-ben az, hogy a pártfogó felügyelői szervnél működő pártfogó felügyelő, kormánytisztviselő a kinevezésétől számított két éven belül az igazságszolgáltatási ismeretekről is számot adó ügyviteli vizsgát tesz.⁷⁸

A pártfogó felügyelői munkakör szakmai követelményeit illetően a 29/2012. (III. 7.) Kormány rendelet a pártfogó felügyelői szakterületen – mint igazságügyi feladatkörben – az alább meghatározott végzettséget és szakképzettséget, illetve szakirányú szakképesítést írja elő: felsőoktatásban szerzett közszolgálati, jogi, társadalomtudományi, hittudományi, pedagógus, andragógus, pszichológus, művelődésszervező szakképzettség; felsőoktatásban szerzett szakképzettség és szociális, addiktológiai, gyermek- és ifjúságvédelmi, mentálhigiénés felsőfokú szakképesítés; valamint középiskolai végzettség és szociális, jogi, közgazdasági, közszolgálati szakmacsoportba tartozó szakképesítés, valamint középiskolai végzettség és pénzügyi vagy számviteli ügyintézői szakképesítés.⁷⁹ Ennek megfelelően a pártfogó felügyelői feladatkört jogász, okleveles közigazgatási menedzser és okleveles közigazgatási szakértő, pszichológus, szociálpolitikus, szociológus vagy teológus; egyetemi vagy főiskolai szintű pedagógus, vagy szociális munkás; főiskolai szintű gyógypedagógus, igazgatásszervező vagy szociálpedagógus; felsőfokú iskolai végzettség és szakirányú továbbképzési szakon szerzett - így különösen addiktológiai konzultáns, gyermek- és ifjúságvédelmi tanácsadó, mentálhigiénés - szakképzettségű; okleveles kriminológus szakképzettségű; igazságügyi szervező szakképzettségű személy tölthető be.⁸⁰

Látható, hogy a jogalkotó a pártfogó felügyelői munkakör betöltéséhez az előírt, illetve elfogadható képesítések igen széles körét ismeri el. Álláspontom szerint egy pártfogó felügyelőnek jó emberismerettel, magas fokú szociális érzéssel, empátiával, logikus gondolkodással és kellő jogismerettel kell rendelkeznie ahhoz, hogy feladatát eredményesen tudja végezni, hiszen végtére is egy ember sorsára, és jövőjére van hatással a tevékenysége. Érdekes tény, hogy a jogalkotó nem fogalmaz meg sem külön képesítési feltételeket, sem egyéb feltételeket a fiatalokkorúakkal foglalkozó pártfogó felügyelő személye kapcsán, holott a 8/2013.

⁷⁶ Kit. 82. § (5) bekezdés.

⁷⁷ Kit. 117. § (6), (8) és 166. § (4) bekezdés.

⁷⁸ Kit. 97/A. (1) bekezdés.

⁷⁹ A 29/2012. (III. 7.) Kormány rendelet a közszolgálati tisztviselők képesítési előírásairól, 1. melléklet, 10. pontja alapján.

⁸⁰ A 29/2012. (III. 7.) Kormány rendelet a közszolgálati tisztviselők képesítési előírásairól, 3. melléklet, 61. pontja alapján.

(VI. 29.) KIM rendelet is kimondja, hogy a fiatalkorúak pártfogó felügyeletét a kormányhivatal fiatalkorúakkal foglalkozó pártfogó felügyelője látja el.⁸¹

A fiatalkorúakra vonatkozó pártfogó felügyelettel kapcsolatos eltérő szabályok ugyan vannak megállapítva, de azok csak a pártfogó felügyelet végrehajtására vonatkoznak. Amikor a pártfogó felügyelő a tevékenységét egy fiatalkorúval kapcsolatos ügyben látja el, együttműködni köteles a család- és gyermekjóléti, valamint gyermekvédelmi szolgálatokkal, továbbá a gyámügyi feladatkörben eljáró fővárosi és vármegyei kormányhivatallal addig, amíg a fiatalkorú pártfogolt nagykorúvá nem válik. Ennek keretében a pártfogó felügyelő a pártfogó felügyelet megkezdésekor információt gyűjt a pártfogolt esetleges korábbi gondozásának, védelembe, illetve nevelésbe vételének tapasztalatairól; a család- és gyermekjóléti, valamint gyermekvédelmi szolgálatokkal esetmegbeszélésen vehet részt; valamint javaslatokat tehet a helyi önkormányzatnak speciális képzések, foglalkoztatási lehetőségek, hasznos szabadidő programok bevezetésére, amelyek elősegíthetik a pártfogolt fiatalkorúak iskolai hátrányainak leküzdését, szakképzettségének megszerzését, munkafoglalkoztatását és szabadidejének hasznos eltöltését, továbbá gyermekvédelmi intézkedést kezdeményezhet a gyámhatóságnál, ha az a fiatalkorú pártfogolt környezetében kialakult súlyos veszélyeztető helyzete megszüntetése vagy egyéb ok miatt szükségesnek látszik.⁸²

3.4. A pártfogó felügyelői vélemény

A pártfogó felügyelői vélemény tartalmára vonatkozó szabályozás kettős, ugyanis azt a Be. és a Pfr. is tartalmazza. A Be. úgy rendelkezik, hogy pártfogó felügyelői vélemény a terhelt személyiségét és életviszonyait jellemző tényeket és körülményeket – így különösen családi körülményeit, egészségi állapotát, esetleges káros szenvedélyeit, lakhatási körülményeit, iskolai végzettségét, munkahelyét, jövedelmi, vagyoni viszonyait – írja le, továbbá bemutatja a feltárt tények, körülmények és a bűncselekmény elkövetése között fennálló kapcsolatot, a bűnisméltés kockázatait, valamint a terhelt szükségleteit. A pártfogó felügyelői véleményben ki kell térni a terhelt adottságainak megfelelő munkalehetőségekre, egészségügyi, illetve szociális intézményi ellátási lehetőségekre, javaslatot lehet tenni a terhelttel szemben egyedi magatartási szabály vagy kötelezettség elrendelésére, és a bűnisméltési kockázatok hatását enyhítő beavatkozások alkalmazására, továbbá – amennyiben a bíróság vagy az ügyészség úgy rendelkezik - a pártfogó felügyelői véleményben ki kell térni arra, hogy a terhelt a kilátásba

⁸¹ Pfr. 52. §

⁸² Pfr. 53. §

helyezett magatartási szabályok vagy kötelezettségek teljesítését vállalja-e és képes-e teljesíteni, valamint arra, hogy a sértett hozzájárul-e a részére adandó jóvátételhez.⁸³

A pártfogó felügyelői véleményre, illetve annak tartalmi elemeire vonatkozóan a Pfr. részletes leírást tartalmaz. A Pfr. a pártfogó felügyelői vélemény felépítését négy fő pontban, azon belül különböző tartalmi elemekkel határozza meg.

A pártfogó felügyelői vélemény I. része az ügyre és a terheltre vonatkozó információkat sorolja fel. Az ügyre vonatkozóan a pártfogó felügyelői vélemény rögzíti: a pártfogó felügyelői vélemény beszerzését elrendelő hatóság megnevezését, ügyszámát, az elrendelés idejét, az elrendelő határozat érkeztetésének napját, a pártfogó felügyelői vélemény elkészítésének határidejét, az elrendelés okát; a bűncselekménynek Btk. szerinti megnevezését és minősítését, valamint az elkövetés időpontját. A terheltre vonatkozóan a pártfogó felügyelői vélemény rögzíti: a természetes személyazonosító adatokat; a lakcímét, illetve a tényleges tartózkodási helyét; az értesítési címét, illetve a kézbesítési címét és az egyéb – elektronikus és telefonos – elérhetőségét, így különösen az elektronikus levelezési címét és a telefonos elérhetőségét; a személyazonosság igazolására alkalmas hatósági igazolványának megnevezését és az okmányazonosító számát; a családi állapotát; az iskolai végzettségét illetve szakképesítését; a munkaviszonyának vagy más foglalkoztatási jogviszonyának, illetve az iskolarendszerű tanulói vagy a hallgatói jogviszonyának adatait, így a munkáltató, illetve az oktatási intézmény megnevezését és címét; a hozzátartozók közötti erőszakra vagy veszélyeztetettségre utaló tények leírását, az azok megszüntetése érdekében tett vagy javasolt intézkedések bemutatását, továbbá; utalást arra, ha a terhelt feltételezhetően emberkereskedelem áldozata, és arra, hogy az azonosító beszélgetés lefolytatására sor került-e, valamint a javasolt intézkedések bemutatását.⁸⁴

Amennyiben a pártfogó felügyelő a terhelt egészségi állapotára vonatkozó dokumentumokat is beszerzett az eljárás során, úgy azokat az ügyiratok között zártan kell kezelni, amennyiben pedig azok a terhelt nyilatkozata alapján kerültek megállapításra, úgy ennek tényét fel kell tüntetni. Ha hozzátartozók közötti erőszakra vagy veszélyeztetettségre vonatkozó tény merül fel, úgy a pártfogó felügyelő az illetékes hatóságokat köteles tájékoztatni.

A pártfogó felügyelői vélemény II. része az annak elkészítésére köteles kormányhivatalra ír elő kötelezettségeket, így az alábbiakat tartalmazza: az illetékes kormányhivatal megnevezését, a pártfogó felügyelői véleményt készítő és az abban közreműködő kormányhivatal és pártfogó felügyelő nevét, telefonszámát, e-mail-címét; a

⁸³ Be. 203. § (1)-(3) bekezdés.

⁸⁴ Pfr. 7. § (1)-(3) bekezdés.

pártfogó felügyelői vélemény készítésének helyszínét és időpontját, több helyszín vagy időpont esetén valamennyit; a terhelt lakóhelyének vagy tényleges tartózkodási helyének megtekintése során esetlegesen felmerült akadály bemutatását; pártfogó felügyelői vélemény készítése során meghallgatott személyek megnevezését, a terhelthez fűződő kapcsolatuk, együttműködési készségük bemutatásával; a pártfogó felügyelői véleményhez csatolt mellékletek megnevezését; az alkalmazott vizsgálati módszert. A pártfogó felügyelő által alkalmazandó vizsgálati eljárás és módszer különösen; a terhelt vagy más személyek személyes meghallgatása; az ügy iratainak tanulmányozása; felvilágosítás-, adat- vagy iratkérés, a sértettől, tanúktól, az eljárásba bevont más személyektől, nyomozó hatóságtól, ügyészségtől, bíróságtól, büntetés-végrehajtási szervezettől, vagy más állami és helyi önkormányzati szervtől, hatóságtól, köztestülettől, gazdálkodó szervezettől, alapítványtól, közalapítványtól, civil szervezettől; a lakóhely vagy tényleges tartózkodási hely és a terhelt lakókörnyezetének megtekintése.⁸⁵

Összefoglalva tehát azt mondhatjuk, hogy a pártfogó felügyelői vélemény II. része iratok tanulmányozását, adat-, illetve felvilágosítás kérését a sértettől, tanútól, nyomozó hatóságtól, más állami, helyi önkormányzati, illetve civil szervezettől, és a terhelt lakókörnyezetének megtekintését jelenti. Habár a pártfogó felügyelő munkáját a jogszabályi keretek között, de legjobb tudása szerint végzi, a pártfogó felügyelői vélemény II. részében nem tekinthet el az ügy iratainak tanulmányozásától, a terhelt meghallgatásától.⁸⁶ Amennyiben a terhelt fiataalkorú, úgy pedig a szülőt, gyámot, illetve a gondozását ellátó személyt is meg kell hallgatni. Gyakori az az eset, hogy ugyanarról a terheltről egymást követően, rövid idő elteltével több pártfogó felügyelői véleményt kell készíteni. Ilyen esetben, ha a pártfogó felügyelő részére rendelkezésre áll három hónapnál nem régebben készült pártfogó felügyelői vélemény, akkor az újonnan elkészítendő pártfogó felügyelői vélemény a korábbi irat szükség szerinti aktualizálásával is elkészíthető.

A pártfogó felügyelői vélemény III. része a Be.-ben⁸⁷ foglaltaknak megfelelően a terhelt személyére, viselkedésére, életviszonyaira és életvitelére jellemző szakmai ténymegállapításokat tartalmazza, különösen a családi körülményeire; a lakhatási körülményeire; a munkaerő-piaci helyzetének, illetve az oktatásban, képzésben való részvételének jellemzőire, a munkához, illetve a tanuláshoz való hozzáállására, a tanulmányi eredményeire, a munkahelyi, illetve az oktatási intézmény közösségébe való beilleszkedésére,

⁸⁵ Pfr. 8. § (1)-(3) bekezdés.

⁸⁶ Pfr. 8. § (3) bekezdés.

⁸⁷ Be. 203. § (1) bekezdés.

esetleges konfliktusaira; a jövedelmi és vagyoni viszonyaira; az egészségi állapotára, esetleges káros szenvedélyeire; a szabadidő-eltöltési szokásaira, valamint a baráti és kisközösségi kapcsolataira; a bűncselekmény elkövetéséhez és annak jóvátételéhez – ideértve a közvetítői eljáráson való részvételi szándékát is – való hozzáállására; a terhelt személyére, viselkedésére, életviszonyaira és életvitelére a cselekmény elkövetésekor jellemző körülményekben bekövetkezett változásokra vonatkozóan. A szakmai ténymegállapítások körében a pártfogó felügyelő – amennyiben rendelkezésre áll - bemutatja a korábbi pártfogó felügyelői tapasztalatokat. A szakmai ténymegállapítások körében a pártfogó felügyelő a terhelt személyére és viselkedésére, életviszonyaira és életvitelére vonatkozó tényezők alapján feltárja a bűnismétlési kockázatokat, valamint a terhelt szükségleteit.⁸⁸

Mivel a III. rész a terhelt szociális, közösségi életét hivatott bemutatni, különös hangsúlyt kell fektetni a pártfogó felügyelői véleményben arra, hogy azoknak a bűncselekmény idején fennálló állapota megállapítható legyen, valamint – amennyiben releváns – az azokban bekövetkezett változásokat is. Továbbá kiemelten fontos azon bűnismétlési rizikófaktorok bemutatása is, amelyek a pártfogó felügyelő álláspontja szerint a pártfogó felügyelői vélemény készítésekor fennállnak, így azok intenzitására, jellegére és az azok csökkentésére vonatkozó véleményét.

A pártfogó felügyelői vélemény IV. része tartalmazza a kirendelő által feltett kérdésekre adandó válaszokat, így különösen a pártfogó felügyelőnek a szakmai ténymegállapításokból levont következtetéseit arra vonatkozóan, hogy a pártfogó felügyelet, a bíróság vagy az ügyészség által kilátásba helyezett egyedi, illetve külön magatartási szabály vagy kötelezettség előírása a terhelt esetében megfelelően szolgálja-e az egyéni bűnmegelőzési célokat; a terhelt vállalja-e, képes-e a kilátásba helyezett Btk. szerinti külön magatartási szabály⁸⁹, illetve feltételes ügyészi felfüggesztés elrendeléséhez kapcsolódóan a Be.-ben⁹⁰ meghatározott egyedi magatartási szabály vagy kötelezettség teljesítésére, továbbá hogy a sértett hozzájárul-e a jóvátételhez; szükséges-e a bűnismétlési kockázatok csökkentéséhez esetlegesen valamely más magatartási szabály vagy kötelezettség előírása, azok indokai, valamint annak bemutatásával, hogy azok teljesítését a terhelt vállalja-e. A pártfogó felügyelő által javasolt magatartási szabályok körében előnyben kell részesíteni a terhelt bűnelkövetői viselkedés korrekciójára, szociális, illetve életvezetési készségek fejlesztésére irányuló csoportos vagy egyéni foglalkozáson vagy; közösségi jóvátételi, a sérelem okozását tudatosító, illetve helyreállító

⁸⁸ Pfr. 9. § (1)-(3) bekezdés.

⁸⁹ Btk. 71. § (2)-(3) bekezdés.

⁹⁰ Be. 419. § (2)-(3) bekezdés.

programban való részvételét. A pártfogó felügyelő a terhelt adottságainak megfelelő ellátási és intézményi lehetőségek figyelembevételével teszi meg a javaslatát az egyedi, illetve külön magatartási szabályok és kötelezettségek, egyéb szükséges beavatkozások alkalmazására, bemutatva azoknak a bűnismétlési kockázatokat enyhítő hatását. A pártfogó felügyelői véleményhez mellékelni kell a terhelt nyilatkozatát arról, hogy vállalja-e, képes-e a kilátásba helyezett magatartási szabály, kötelezettség teljesítésére, vagy; közvetítői eljárás lefolytatását indítványozza, amely esetben mellékelni kell a sértett nyilatkozatát arra vonatkozóan, hogy hozzájárul-e a közvetítői eljárás lefolytatásához. A pártfogó felügyelői vélemény IV. része a feltárt adatokon és következtetéseken alapuló összegző véleményt is tartalmazza.⁹¹

Fontos hangsúlyozni, hogy a pártfogó felügyelő a legjobb szakmai meggyőződése alapján köteles véleményezni azt, hogy a bíróság vagy az ügyészség által meghatározott külön magatartási szabály vagy kötelezettség előírása megfelelően szolgálja-e az egyéni bűnmegelőzési célokat, ahogy azt is, hogy ő maga milyen egyedi magatartási szabályra tesz javaslatot. A külön magatartási szabályokat mindig egyedileg kell értékelni, azaz közülük olyant kell választani, ami fejleszti a terhelt szociális és életvezetési készségeit, és csökkenti esetleges magatartási, viselkedési zavarait. A IV. részben foglalt tartalmi elemekre vonatkozóan a pártfogó felügyelőnek célszerű a sértettet írásban nyilatkoztatni arra, hogy a terhelt teljesítését elfogadja-e.

⁹¹ Pfr. 10. § (1)-(5) bekezdés.

Összegzés

A fiatalok büntető igazságszolgáltatása és a pártfogó felügyelet intézménye – mint látható – hosszú utat járt be, míg elért a mai napi állapotáig. Hatottak rá a nemzetközi egyezmények, a nemzetközi szervek jelentései, külföldi minták, és nem utolsósorban a való élet tapasztalatai. Ezek képezik a magyar jogban megtalálható pártfogó felügyelet alapját, melyek bemutatásával a jogintézmény fejlődését kívántam érzékeltetni.

A tanulmányom tehát a magyar büntető igazságszolgáltatás egy speciális szankciós jellegű intézkedését, a pártfogó felügyeletet járja körbe, amelynek célja terhelt társadalmi reintegrációjának elősegítése, a bűnismétlés és a visszaesés megelőzése.

Tanulmányomban részletesen tárgyalja a hatályos magyar szabályozást, beleértve a jogi kereteket és azok gyakorlati alkalmazását. Kiemelt figyelmet fordít az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának 2020-as záróészrevételeire, amelyek kritikai megjegyzéseket fogalmaznak meg Magyarország gyermekvédelmi rendszerével kapcsolatban.

A tanulmányom áttekinti a pártfogó felügyelet szervezetrendszerét, amely az intézkedés végrehajtásáért felelős szervek és személyek hierarchiáját és működését ismerteti. Ezen felül részletesen elemzi a pártfogó felügyelői vélemények tartalmi elemeit és azok elkészítésének módszertanát, amely kulcsfontosságú a felügyeleti folyamat személyre szabott és hatékony végrehajtásában. Tanulmányom a pártfogó felügyelet komplex jogi és társadalmi kontextusát tárja fel, hangsúlyozva annak jelentőségét a büntetőjogi rendszeren belül, és a társadalmi reintegráció elősegítésében.

Összegzésem végén pedig azokról a személyekről szeretnék írni néhány sort, akik ezt az egész jogintézményt megtöltik élettel, ez maga a pártfogó felügyelő. A pártfogó felügyelő ugyanis véleményem szerint több egy pusztán hivatalnoknál, aki leírja, amit lát. A pártfogó felügyelő egy elhivatott személy, aki akkor tudja igazán eredményesen ellátni tevékenységét, ha arra nem munkaként, hanem hivatásként tekint, még úgy is, ha tevékenységét szigorú szabályok hatják át. Nem csak pártfogolnia kell a fiatalt, hanem vezetni is őt az élet rögzített útján akkor is, amikor a család, a környezet vagy az iskola már nem biztos, hogy fogja a kezét.

Felhasznált irodalom

Könyvek, folyóiratok, tanulmánykötetek:

BOGÁR Péter, MARGITÁN Éva, VASKUTI András: *Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban*. Budapest, KJK-KERSZÖV és Üzleti Kiadó Kft., 2005.

Emberi jogok a nemzetközi jogban. Alapvető okmányok gyűjteménye. Budapest, Emberi jogok Magyar Központja, 1994.

EMRI Gergely: Gondolatok a gyermekbarát igazságszolgáltatásról. *Ügyészek Lapja*, 2015/2. 45-52.

FEKETE Balázs: Az emberi jogok története és elméleti kérdései. In: LAMM Vanda: *Emberi jogi enciklopédia*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018.

GYOLCS Judit: A fiatalkorú bűnelkövetők pártfogó felügyelete végrehajtásának időproblémái. In: BÍRÓ Endre: *Jogágazat születik... A gyermeki jogokról és érvényesülésükről Magyarországon*. Budapest, Jogismeret Alapítvány, 2010. 45-52.

GYURKÓ Szilvia: Gyermekközpontú igazságszolgáltatás. In: KISS Valéria: *Kontroll és jogkövetés: a Magyar Kriminológiai Társaság és az ELTE ÁJK Tanszéke 2012. május 11-i közös konferenciájának előadásai*, Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság, 2012. 218-229.

GYURKÓ Szilvia: Gyermekközpontú büntető igazságszolgáltatás Magyarországon. *Belügyi Szemle*, 2013/9., 27-43.

KEREZSI Klára: Az alternatív büntetések és végrehajtásuk. In: GÖNCZÖL Katalin-KORINEK László-LÉVAI Miklós: *Kriminológiai ismeretek. Bűnözés, bűnözéskontroll*. Budapest, Corvina, 1999. 371-389.

KÓTA Tünde: *A közérdekű munka büntetés és a közösségi foglalkoztató módszertani kézikönyve*. Budapest, Belügyminisztérium Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal, 2012.

LENGYEL Linda: Gyermekbarát igazságszolgáltatás. *Ügyészek Lapja*, 2013/6. 35-44.

MAVI Viktor: *Az Európa Tanács emberi jogi dokumentumai*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1996.

SÁRI János – SOMODY Bernadette: *Alapjogok. Alkotmánytan II*. Budapest, Osiris Kiadó, 2008.

SZEREDI András: A fiatalkorúak pártfogó felügyeletének sajátos szabályai. In: *Büntetőjogi tanulmányok, 18.kötet*. Veszprém, Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottság, 82-124.

SZÜCSNÉ NÉMETH-CSÓKA Tímea: Menteni, akit még lehet. In: *Büntetőjogi tanulmányok, 16.kötet*. Veszprém, Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottság, 113–137.

TÓTH István: A pártfogó felügyelet magatartási szabályainak jogi természetéről, a büntetőjogi rendszerben elfoglalt helyéről. In: SZŰK László: Utógondozás-pártfogó felügyelet, Tanulmánykötet 10. Budapest, IM. Tudományos és Tájékoztatási Főosztály kiadványa, 1985. 154-198.

Jogsabályok:

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény

A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény

A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény

A gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról szóló T/8217. számú törvényjavaslat

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata

1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről.

A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet

A kormányzati igazgatásról szóló 2018. évi CXXV. törvény

A közszołgálati tisztviselők képesítési előírásairól szóló 29/2012. (III. 7.) Kormány rendelet

Az igazságołyi sołgálatatásokkal kapcsolatos egyes feladat- és hatáskörökről sołó 362/2016. (XI. 29.) Korm. rendelet

Internetes hivatkoások:

Concluding observations on the sixth periodic report of Hungary

Elérhető:

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FHUN%2FCO%2F6&Lang=en

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságołgálatatásról.

Elérhető: <https://rm.coe.int/16806a4541>

